

Puszcza

Kampinoska

Kwartalnik Kampinoskiego Parku Narodowego – ukazuje się od 1992 roku

3 (71) 2011

ISSN 1232-4043

INDEKS Nr 320374

CENA 3,50 ZŁ (w tym 5% VAT)

**INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Gąsiorek *Lanius collurio*, najczęściej spotykany przedstawiciel dzierzbowatych w kraju. Jest nieco większy od wróbla, ma stosunkowo długi ogon, dużą głowę i mocny dziób zakończony hakem. Samiec odznacza się czarną maseczką, rdzawym grzbietem i różowawym spodem ciała. Upierzenie samicy nie jest tak efektowne, ma barwy maskujące z przewagą brązowych odcieni. Zamieszkuje tereny otwarte ze skupiskami drzew i krzewów, polany leśne, obrzeża lasów. Spotykany jest też na terenach ruderalnych, peryferiach osiedli ludzkich i na obrzeżach zbiorników wodnych. Jest z natury drapieżnikiem. Najczęściej chwytta duże owady, zwłaszcza chrząszcze, ale poluje także na drobne gryzonie, ptaki i jaszczurki. Wyprowadza w ciągu sezonu jeden lęg. Wysiadywaniem jaj zajmuje się tylko samica. Po wykluciu się piskląt przebywa ona z nimi cały czas w gnieździe, a w tym czasie samiec dostarcza rodzinie pożywienie. Przylatuje na lęgowiska w drugiej połowie maja, a na swoje zimowiska w tropikalnej części Afryki odlatuje we wrześniu. Jest średnio liczny gatunkiem lęgowym w Polsce, w Kampinoskim Parku Narodowym – bardzo liczny. Podlega w kraju ochronie ścisłej. (fot. Tomasz Hryniewicki)

W numerze

<i>Małgorzata Mickiewicz</i>	
65 lat badań naukowych w Puszczy Kampinoskiej	3
<i>Jerzy Misiak</i>	
Park czeka na kolejnych badaczy	5
<i>Andrzej Lubański</i>	
Bezcenny skarb	8
<i>Magdalena Kamińska</i>	
Dzień Otwarty w Kampinoskim Parku Narodowym	12
<i>Dawid Marczak, Danuta Peptowska-Marczak, Paweł Dzirba</i>	
Unijne pieniądze na nowe projekty	13
<i>Magdalena Kamińska</i>	
W hołdzie bohaterom	15
Kronika	17

PUSZCZA KAMPINOSKA Wydawnictwo Kampinoskiego Parku Narodowego

Wydawca: Kampinoski Park Narodowy
Redakcja: Andrzej Lubański – redaktor naczelny,
Magdalena Kamińska, Bogumiła Olech, Małgorzata Wawryszuk,
Grzegorz Okołów, Piotr Fidler

Adres redakcji: Kampinoski Park Narodowy, 05-080 Izabelin,
ul. Tetmajera 38, tel. (022) 722 60 01 i (022) 722 60 21
e-mail: dyrekcja@kampinoski-pn.gov.pl
www.kampinoski-pn.gov.pl

Opracowanie graficzne i techniczne: Elżbieta Czarnacka
Montaż elektroniczny: Barbara Zajac
Realizacja: Agencja Reklamowo-Wydawnicza A. Grzegorzczak
05-082 Stare Babice, ul. Kutrzeby 15, tel. (022) 733 18 18
e-mail: studio-graf@grzeg.com.pl; www.grzeg.com.pl

Nakład: 2000 egz.

Zdjęcia na okładce:

I – Debelskie łąki (fot. Grzegorz Okołów)
IV – Bór sosnowy na Wywrotnej Górze (fot. Grzegorz Okołów)

Prenumerata:

Zamówienia na prenumeratę krajową przyjmują Zespoły Prenumeraty właściwe dla miejsca zamieszkania klienta do piątego dnia każdego miesiąca poprzedzającego okres rozpoczęcia prenumeraty. Więcej na www.prenumerata.ruch.com.pl

Aktualne i archiwalne numery można kupić w:

- Centrum Edukacji Kampinoskiego Parku Narodowego w Izabelinie,
- Ośrodka Dydaktyczno-Muzealnym w Granicy k. Kampinosu, tel. (022) 725 01 23.

Redakcja zwraca się z prośbą o nadsyłanie artykułów, zdjęć, map, rysunków i rycin związanych z Kampinoskim Parkiem Narodowym. Do współpracy zapraszamy również dzieci. Nadsyłajcie zdjęcia, rysunki, wierszyki. Niestety, nie są wypłacane honoraria autorskie. Redakcja zastrzega sobie prawo do adiustacji, skracania i zmiany tytułów artykułów.

65 lat badań naukowych w Puszczy Kampinoskiej

10 sierpnia br. w Centrum Edukacji Kampinoskiego Parku Narodowego w Izabelinie odbyło się uroczyste spotkanie poświęcone 65. rocznicy wznowienia badań naukowych w Puszczy Kampinoskiej po II wojnie światowej. Jubileusz przypadający w roku ogłoszonym przez Organizację Narodów Zjednoczonych jako Międzynarodowy Rok Lasów połączony był z wręczeniem odznaczeń państwowych i odznak resortowych członkom Rady Naukowej i pracownikom Kampinoskiego Parku Narodowego.

Postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 maja 2011 r. o nadaniu orderów (Monitor Polski nr 78 z 31 sierpnia 2011 r., poz. 771) Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski odznaczeni zostali: za wybitne zasługi w działalności na rzecz rozwoju leśnictwa i ochrony środowiska naturalnego oraz osiągnięcia w pracy naukowo-dydaktycznej prof. dr hab. Roman Andrzejewski – wieloletni przewodniczący i członek Rady Naukowej Kampinoskiego Parku Narodowego, były Główny Konserwator Przyrody, I wiceminister ochrony środowiska w rządzie premiera Tadeusza Mazowieckiego, a za wybitne zasługi w działalności na rzecz ochrony przyrody i środowiska naturalnego, pracy zawodowej i społecznej Jerzy Misiak – dyrektor Kampinoskiego Parku Narodowego, z wykształcenia mgr inż. leśnictwa o 40-letnim stażu pracy zawodowej, z czego od 35 lat w KPN, a od 23 lat jego dyrektor.

Dyrektor Misiak nie krył wzruszenia z przyznanego orderu, gdyż nie spodziewał się takiego wyróżnienia. Odznaczenie było utrzymywane przez Ministerstwo Środowiska w ścisłej tajemnicy do ostatniej chwili. Udało się, zrobiono dyrektorowi wielką niespodziankę.

Za wybitne zasługi dla rozwoju turystyki i działalność na rzecz rozwoju leśnictwa i ochrony środowiska naturalnego Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski otrzymał Lechosław Herz – członek Rady Naukowej Kampinoskiego Parku Narodowego od 1985 r., krajoznawca, autor książek, artykułów, przewodników i map turystycznych, wielki znawca i propagator kultury Puszczy Kampinoskiej i jej walorów przyrodniczych, a za wybitne zasługi w działalności na rzecz rozwoju leśnictwa i ochrony środowiska naturalnego oraz osiągnięcia w pracy zawodowej Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski – Marek Deles, nadleśniczy Nadleśnictwa

Sekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta Dariusz Młotkiewicz wręczył Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski prof. Romanowi Andrzejewskiemu

i dyrektorowi Jerzemu Misiakowi

Kampinos, pracownik Kampinoskiego Parku Narodowego od 1972 r.

Odnaki honorowe „Za Zasługi dla Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej” otrzymali członkowie Rady Naukowej Parku: prof. dr hab. Danuta Czępińska-Kamińska, prof. dr hab. Henryk Tracz, prof. dr hab. Ewa Krogulec, starosta powiatu warszawskiego zachodniego Jan Żychliński i Lechosław Herz oraz zastępca dyrektora Kampinoskiego Parku Narodowego Małgorzata Mickiewicz. Za przyznane odznaczenia podziękował Lechosław Herz.

– W imieniu wyróżnionych składam podziękowanie Panu Prezydentowi Rzeczypospolitej i Panu Ministrowi Środowiska za docenienie naszej pracy na rzecz ochrony przyrody i odznaczenie nas. Mieliśmy różne zawody i wykonywaliśmy różne prace, ale Puszcza Kampinowska, która następnie otrzymała status parku narodowego, dla nas była najważniejsza. Badaliśmy ekologię całej puszczy oraz pewnych układów roślinnych i zwierzęcych w lasach, na łąkach i w wodach, a także dbaliśmy o zachowanie jej naturalności, chroniąc ją przed antropogenną i komercyjną presją ludzi. Jednocześnie wypracowywaliśmy optymalne warunki dla turystyki z punktu widzenia ochrony przyrody. Śledziliśmy losy Kampinoskiego Parku Narodowego na dobre i na złe. To Kampinoski Park Narodowy stał się nośnikiem naszego wkładu w ochronę przyrody i środowiska i dzięki parkowi może zasłużyliśmy na to wyróżnienie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Jeszcze raz za to dziękujemy – powiedział.

Odnaczeni Lechosław Herz

i nadleśniczy Marek Deles

Umowę o współpracy pomiędzy Komendą Stołeczną Policji i Kampinoskim Parkiem Narodowym podpisali mł. insp. Robert Bałdys i mgr inż. Jerzy Misiak

Na uroczystość przybyło wielu dostojnych gości

Wśród gości byli obecni m.in. sekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta RP Dariusz Młotkiewicz, doradca prezydenta RP prof. dr hab. Tomasz Borecki, podsekretarz stanu w Ministerstwie Środowiska, Główny Konserwator Przyrody Janusz Zaleski, Prymas Polski Senior kardynał Józef Glemp, dowódca Garnizonu Warszawa gen. bryg. Wiesław Grudziński, pierwszy zastępca Komendanta Stołecznego Policji młodszy inspektor Robert Bałdys, przewodniczący Rady Naukowej Kampinoskiego Parku Narodowego prof. dr hab. Jerzy Solon.

Referat podsumowujący powojenny dorobek badawczy w Kampinoskim Parku Narodowym wygłosił dyrektor Jerzy Misiak. W czasie spotkania została podpisana umowa o współpracy pomiędzy Komendą Stołeczną Policji a Kampinoskim Parkiem Narodowym. Dotyczy ona ramowego planu współdziałania w zakresie ochrony przyrody oraz zapobiegania i zwalczania szkodnictwa przyrodniczego na terenie parku i otuliny. Uroczystość uświetnił koncert Orkiestry Reprezentacyjnej Wojska Polskiego im. Generała Józefa Wybickiego pod dyrekcją mjr. Mirosława Rytla i kpt. Marcina Ślązaka.

Z okazji 65. rocznicy wznowienia badań naukowych w Puszczy Kampinoskiej po II wojnie światowej do dyrekcji parku wpłynęło wiele listów gratulacyjnych. Życzenia dalszych sukcesów w pracy na rzecz ochrony przyrody oraz podziękowania za lata prowadzonych badań naukowych przekazali nam m.in. marszałek województwa mazowieckiego, przewodniczący Komitetu Ekologii Polskiej Akademii Nauk, rektor Wojskowej Akademii Technicznej, komendant powiatowy policji w Nowym Dworze Mazowieckim, dyrektor Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, dowódca Pomorskiego Okręgu Wojskowego.

Tekst: **Małgorzata Mickiewicz**
Zdjęcia: **Tomasz Hryniewicki**
Kampinoski Park Narodowy

Park czeka na kolejnych badaczy

Obszerne fragmenty przemówienia dyrektora Kampinoskiego Parku Narodowego Jerzego Misiaka na uroczystości z okazji 65. rocznicy wznowienia badań naukowych w Puszczy Kampinoskiej po II wojnie światowej

Jest dla mnie wielkim zaszczytem możliwość powitania Państwa na uroczystości w Kampinoskim Parku Narodowym z okazji 65. rocznicy wznowienia badań naukowych w Puszczy Kampinoskiej po II wojnie światowej, przypadającej w Międzynarodowym Roku Lasów, ogłoszonym 20 grudnia 2006 r. podczas 61. sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ pod hasłem „Lasy dla ludzi”. Łączymy te dwa powody w jedną uroczystość, gdyż Kampinoski Park Narodowy, drugi co do wielkości w kraju, jest największym leśnym parkiem narodowym w Polsce. Powierzchnia ponad 28 tysięcy hektarów lasów zapewnia mu pod tym względem pierwsze miejsce. Pierwsze badania naukowe po II wojnie światowej dotyczyły też przede wszystkim problematyki ekosystemów leśnych i ochrony leśnych rezerwatów przyrody Puszczy Kampinoskiej.

Dzisiaj, kiedy będą honorowani zasłużeni naukowcy dla Kampinoskiego Parku Narodowego, jego popularyzatorzy i promotorzy, a także jego strażnicy, wypada wręcz dostrzec nie tylko wkład nauki w ochronę Puszczy Kampinoskiej czy wznowienie badań naukowych po II wojnie światowej, ale także w Międzynarodowym Roku Lasów zauważyć leśny charakter parku oraz rolę i różnorodne znaczenie jego lasów i lasów w ogóle.

(...)

W każdym fotelu na tej sali jest osoba, którą powinienem powitać imiennie. Jestem niestety zobowiązany programem uroczystości do pozostawienia odpowiedniej ilości czasu na realizację następnych jego punktów. Proszę zatem o zrozumienie mojej trudnej roli gospodarza i zgodę na powitanie zbiorowe. Wszystkich Państwa witam ze staropolską serdecznością.

(...)

Najuprzejmiej i z największym szacunkiem witam osoby wybitnie zasłużone dla Kampinoskiego Parku Narodowego, wielkie postacie naszego parku i ochrony przyrody, osoby, które będą dzisiaj uhonorowane wysokimi orderami państwowymi i odznakami resortowymi Ministerstwa Środowiska. Witam szczególnie gorąco pana prof. Romana Andrzejewskiego, pana Lechosława Herza i pana Marka Delesa oraz wszystkich bliskich osób odznaczanych, rodziny, przyjaciół, kolegów i znajomych.

(...)

Dzisiejsza uroczystość mogła być częścią obchodów rocznicy 50-lecia utworzenia Kampinoskiego Parku Narodowego czy powołania pierwszego składu osobowego jego Rady Naukowej. Splot różnych obiektywnych zdarzeń i sytuacji

sprawił, że uhonorowanie członków Rady Naukowej za ich wybitną działalność na rzecz parku następuje dwa lata później. Ale jak wspominałem na wstępie, w tym roku mija 65 lat od wznowienia badań naukowych w Puszczy Kampinoskiej po II wojnie światowej oraz obchodzony jest Międzynarodowy Roku Lasów. Jest to doskonała okazja, by jeszcze raz ukazać i podkreślić znaczenie badań dla budowania naukowych fundamentów parku narodowego w Puszczy Kampinoskiej, który został utworzony w 1959 roku, a następnie jego ochrony przez kolejne 52 lata. Jest to też właściwy moment, by wrócić do roli i znaczenia lasów w życiu człowieka i funkcjonowaniu ekosystemu Ziemi, by zwrócić uwagę na historię, rolę i znaczenie Kampinoskiego Parku Narodowego z jego lasami.

Najstarsze materiały na temat Puszczy Kampinoskiej pochodzą z XV wieku. Jest to pozycja niepublikowana pt. *Matriculum Regni Poloniae Summaria*. Najstarszą publikacją jest T. Lubomirskiego *Kodeks dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego* z XVI wieku. W XVII wieku pojawia się jedna publikacja Jędrzeja Świącickiego *Topograficzny opis Mazowsza*. W XVIII wieku dwie pozycje ks. Jana Krzysztofa Kluka odnoszą się do Puszczy Kampinoskiej, w XIX wieku bibliografia obejmuje już spis 53 pozycji, a w XX wieku do wybuchu II wojny światowej 267 pozycji publikowanych prac i materiałów. Wśród nich są dwie o fundamentalnym znaczeniu dla utworzenia parku narodowego: z 1926 r. praca doktorska Jadwigi Kaczorowskiej pt. „Studium geograficzne Puszczy Kampinoskiej” i z 1927 r. praca doktorska Romana Kobendzy pt. „Stosunki fitosocjologiczne Puszczy Kampinoskiej” opublikowana w 1930 r.

Z okresu wojny odnaleziono zaledwie 7 pozycji bibliograficznych z lat 1940-41. Są to wydawnictwa niemieckie, jedno włoskie, maszynopis pracy obozowej nt. września 1939, plan cmentarza wojennego w Granicy z roku 1939 autorstwa nadleśniczego Nadleśnictwa Kampinos inż. Stanisława Richtera, a także wydawnictwo polskiej emigracji w Londynie i wydawnictwa „Bellona”. Wojna radykalnie przerywa działalność badawczą i publikacje naukowe.

W 1945 r. Jadwiga i Roman Kobendzowie wydali *Materiały przyrodnicze do projektu rozplanowania Puszczy Kampinoskiej* opracowane na podstawie przedwojennych badań naukowych. W roku 1945 zarejestrowano 5 publikacji.

W 1946 r., a więc 65 lat temu, powstają pierwsze prace na podstawie badań i naukowych inwentaryzacji powojennych: ●● Roman Kobendza publikuje w „Chrońmy przyrodę ojczystą” cykl artykułów na temat rezerwatów w Puszczy Kampinoskiej w Zamczysku, Granicy i Sierakowie; ●● Jadwiga Kobendzina opracowała mapę morfologiczną okolic Warszawy w skali 1:25 000; ●● Stanisław Richter ogłasza drukiem w „Chrońmy przyrodę ojczystą” pracę pt. „Rezerваты w Puszczy Kampinoskiej w okresie niemieckiej okupacji”; ●● Jan Strojnowski z SGGW wykonał pracę inżynierską z hodowli lasu pt. „Bonitacja sośnin w poszczególnych typach w Puszczy Kampinoskiej”. W roku 1946 pojawia się 19 pozycji bibliograficznych.

60 lat temu w bibliografii Puszczy Kampinoskiej odnotowano 20 pozycji, w tym były 2 prace magisterskie wykonane pod kierunkiem prof. Mariana Nunberga z Wydziału Leśnego SGGW: Bogusława Guzowskiego pt. „Korniki Puszczy Kampinoskiej” i Zbigniewa Sierpińskiego pt. „Uszkodzenia roślin na terenie Puszczy Kampinoskiej wywołane przez owady minujące”. Kilka innych prac przyrodniczych w części dotyczyło lub opierało się na wynikach prac badawczych wykonanych w puszczy.

55 lat temu 37 pozycji bibliograficznych dotyczyło w całości lub części Puszczy Kampinoskiej i jak zawsze były to prace na różne tematy: przyrodnicze, historyczne, etnograficzne itd. Ze ściśle przyrodniczo-naukowych należy wymienić pracę autorstwa Romana Andrzejewskiego i Zygmunta Pielowskiego pt. „Metoda badań ekologicznych nad drobnymi gryzoniami w warunkach leśnych w oparciu o wykorzystanie przynęty, znakowanie i wypuszczanie złowionych zwierząt”, opublikowaną w „Ekologii Polskiej”.

W 1961 r., w 2 lata po utworzeniu Kampinoskiego Parku Narodowego, lista pozycji bibliograficznych rozrasta się do 89, wydłuża się lista autorów prac wywodzących się z Instytutu Ekologii PAN, pojawia się nazwisko pierwszego pracownika naukowego parku dr Janusza Bobińskiego. Do grona autorów opublikowanych wówczas prac należą: Jadwiga Kobendzina, Roman Andrzejewski, Lucyna Andrzejewska, Teresa Wierzbowska, Henryka Wrocławek, Zofia Borówko-Dłużakowa, Władysława i Andrzej Chodorowscy, Eliza Dąbrowska-Prot, Zofia Fiszer, Anna Kajak, Kazimierz Dobrowolski, Wojciech Kaczmarek, Aleksander Wasilewski, Zygmunt Pielowski i inni. Chyba wszyscy lub prawie wszyscy późniejsi profesorowie. Miło mi dzisiaj widzieć kilka osób z tego grona na sali.

Dla zilustrowania okoliczności wznowienia badań naukowych w Puszczy Kampinoskiej po II wojnie światowej sięgnąłem trochę do dawnej i bardzo dawnej przeszłości, do czasu wojny, a po wojnie w pięcioletnich odstępach starałem się pokazać w wielkim zarysie, co działo się 65, 60, 55 i 50 lat temu i w jakim tempie wzrastała ilość badań i publikacji. Ale bardzo wiele działo się też między tymi rocznicami. Należy tu wspomnieć choćby prof. Kazimierza Tarwida – wieloletniego badacza puszczy, m.in. komarów i jego teorię powstawania zespołów gatunków w biocenozach. Z jego inicjatywy w 1954 r. w Dziekanowie Leśnym powstaje Stacja Terenowa Zakładu Ekologii PAN, przekształcona następnie w Instytut Ekologii PAN. Kierownikiem Stacji w latach 1954-61 był prof. Roman Andrzejewski. Rok 1961 nie kończy dalszej owocnej i wszechstronnej pracy profesora w Kampinoskim Parku Narodowym jako badacza i organizatora nauki, promotora kampinoskich doktorów, członka i przewodniczącego Rady Naukowej, kierownika zespołu syntezy pierwszego Planu ochrony Kampinoskiego Parku Narodowego, autora wielu publikacji, redaktora monografii parku.

Od 1946 r. do tej pory w bibliografii puszczy zostało zarejestrowanych ok. 4 tysiące prac, artykułów, doniesień itp., z tego ok. 1500 stanowią prace naukowe o największym znaczeniu nie tylko dla Kampinoskiego Parku Narodowego, ale dla nauki w ogóle. Wznowione po jakże tragicznej dla Narodu i Państwa Polskiego II wojnie światowej badania naukowe w Puszczy Kampinoskiej, przechodząc różne koleje losu, powoli rozwijały się. Spełniając rolę poznawczą i dokumentacyjną, służyły nie tylko tworzeniu, a później ochronie i funkcjonowaniu Kampinoskiego Parku Narodowego, ale także wzbogacały naukę, służyły kształceniu studentów różnych uczelni, rozwojowi wielu naukowców, służyły edukacji całego społeczeństwa. Puszcza Kampinowska jako park narodowy stała się ważnym w kraju ośrodkiem badań naukowych i działalności naukowej.

W 1967 r. w parku został zatrudniony pierwszy pracownik naukowy. Był nim mgr inż. Janusz Bobiński. Do 1998 r. park zatrudniał jednego, czasem dwóch pracowników naukowych. Od 1995 r. sytuacja ulega zmianie, obecnie w Dziale Nauki i Monitoringu Przyrody pracuje 14 osób, w tym 9 pracowników nauki oraz 5 specjalistów. Realizują oni bardzo bogaty program badań naukowych i monitoringu z różnych dziedzin wiedzy (badania florystyczne, faunistyczne, hydrologiczne, klimatyczne, sukcesyjne, nad środowiskiem przyrodniczym i niezwykle obecnie ważne badania nad gatunkami i siedliskami Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000). W Parku działa od 1993 r. Stacja Bazowa Zintegrowanego Monitoringu Środowiska Przyrodniczego „Kampinos” (d. „Pożary”), wchodząca w skład monitoringu krajowego realizowanego przez Główną Inspekcję Ochrony Środowiska. Posiadamy także bibliotekę naukową i czołowe wydawnictwo naukowe – monografię.

Dział Nauki prowadzi zbiór dokumentacji naukowej, koordynuje badania pracowników i instytucji spoza parku, zapewnia osłonę naukową działań parku i obszaru Natura 2000 „Puszcza Kampinowska”. W ramach umów pomyślnie rozwija się współpraca naukowa parku z Francją, USA, Białorusią i Rosją.

Pomimo 65 lat badań Puszczy Kampinoskiej na pewno jeszcze wiele o niej nie wiemy, choć niewątpliwie dużo zrobiono po wojnie, by poznać i zdokumentować w sposób naukowy wszechstronne jej walory, by ją chronić jako niezwykle kompleks przyrodniczy i kulturowy o wielkim znaczeniu dla Warszawy i kraju. O tym, ile w zakresie naukowego poznania parku jest jeszcze do zrobienia, niech posłużą dane z ostatnich 3-4 lat. Nie będę wymieniał wszystkich grup taksonomicznych i odkrytych gatunków, ale podam przykłady:

Mięczaki – kilkadziesiąt nowych gatunków dla parku, trzy chronione w ramach sieci Natura 2000 (zatołek łamliwy, poczwarówka jajowata i poczwarówka zwężona).

Pająki – potwierdzenie występowania po przeszło 50 latach strojnisia nadobnego, który ma obecnie 4 stanowiska w kraju i jest gatunkiem chronionym.

Owady – ok. 700 gatunków nowych dla parku, w tym 4 nowe dla Polski, kilkadziesiąt nowych dla Niziny Mazowieckiej i 4 chronione w ramach sieci Natura 2000. Wśród badanych chrząszczy są gatunki chronione dyrektywą siedliskową (zgniotek cynobrowy, pachnica dębowa, kreślinek nizinny), 8 gatunków chronionych prawem krajowym, są też gatunki reliktowe, świadczące o pierwotnym charakterze lasów Puszczy Kampinoskiej, ok. 30 gatunków jest umieszczonych na czerwonej liście i w czerwonej księdze zwierząt.

Myślę, że po tych przykładach nie muszę już mówić o tym, jakie znaczenie mają badania naukowe i monitoring przyrody w parku narodowym będącym zarazem obszarem Natura 2000. Tak jak nie ma ochrony przyrody bez planowania przestrzennego, tak nie ma też ochrony przyrody bez jej dogłębnego poznania, które – jak często mówi pan Lechosław Herz, nasz wielki popularyzator Puszczy Kampinoskiej – prowadzi do jej zrozumienia, umiłowania, uszanowania i ochrony.

(...)

Dzisiaj, po wielu latach pracy w Kampinoskim Parku Narodowym, chciałbym złożyć uroczysty hołd wszystkim badaczom przyrody, kultury, stosunków społecznych, ekonomii, przeszłości puszczy, którzy po wojnie odkrywali jej różnorodne bogactwo, odsłaniali piękno i złożoność świata przyrody, budowali programy jej ochrony, inspirowali, kształcili i wychowywali innych. Służąc ochronie parku, służyli rzetelnie nauce, nie znając granic!

Bardzo się cieszę, że dzisiejsza uroczystość gromadzi uczonych, którzy rozpoczęli tu, w puszczy, swoje kariery naukowe tuż po wojnie, że gromadzi kolejne pokolenia naukowców, aż po tych, których określe mianem wspaniałych, młodziutkich „pisklaków” naukowych, patriotycznych jak ci starsi, oddanych całym sercem parkowi. Wśród nich w pierwszym rządzie są pracownicy naukowcy i monitoringu przyrody parku. Pełny przekrój wiekowy i specjalności naukowych zawiera w swoim składzie osobowy Rada Naukowa Parku, która jego działalność naukowej, chociaż nie tylko, służy jak najlepiej od 52 lat.

Wszystkim Państwu w obecności najwyższych władz państwowych, kościelnych, samorządowych, licznie zgromadzonych przyjaciół parku składam wyrazy najgłębszego szacunku, podziękowań i najlepszych życzeń. Park narodowy bez rzetelnych badań

naukowych w różnych dziedzinach jest niepełną, ułomną jednostką ochrony przyrody. Nasz park czeka na kolejnych badaczy.

W tym gronie nie trzeba dużo mówić o lasach, ich roli i ogromnym znaczeniu na naszym ziemskim globie i dla każdego z nas. Myślę, że każdy z nas to wie i na swój sposób emocjonalnie przeżywa każde spotkanie z lasem, świadomie bądź podświadomie interesuje się nim. W Międzynarodowym Roku Lasów przypomnę małą część, jaką stanowią lasy Kampinoskiego Parku Narodowego. Zajmują ponad 28 tys. ha, co stanowi 73% ogólnej powierzchni parku. Są bardzo zróżnicowane pod każdym względem – wieku, pochodzenia, siedliska, typu, składu gatunkowego, struktury przestrzennej i pionowej. Tworzą pełną mozaikę leśnego królestwa w swojej dzielnicy przyrodniczo-leśnej. Wyłączone z funkcji gospodarczej (producenta drewna) w przyrodzie parku stanowią – podobnie jak wszystkie lasy Ziemi i Polski – główną ostoję różnorodności biologicznej. Są obiektem badań naukowych, monitoringu przyrody, czynności i działań praktycznych wspomagających ich unaturalnienie. Są to często nowatorskie rozwiązania znajdujące zastosowanie na szerszą skalę.

Lasy zapewniają zachowanie biologicznej trwałości ekosystemów parku, oddziałują pozytywnie na ilość i jakość wody, czystość powietrza, stabilność gleb i podłoża, są miejscem edukacji, turystyki, odpoczynku, źródłem energii i przeżyć intelektualnych i estetycznych, miejscem ukojenia człowieka. Ich piękno i różnorodność, niewymierne dary dostrzegają nie tylko turyści, ale coraz częściej twórcy kultury. Nasze lasy „grają” swoje role w filmach, obrazach, zdjęciach i innych dziełach kulturalnych. W leśnych ostępach zachowały się ważne pamiątki historii naszego kraju, a chronione prawami parku narodowego lasy stały się dla nich najlepszą naturalną strażą. Przez około jedną trzecią dni w roku dzięki wiatrom z kierunków zachodnich przekazują one Warszawie czyste powietrze, bogate w życiodajny tlen. Nasze lasy mieszczą się zatem w wizji świata, w którym służą społeczeństwu, co jest zgodne z hasłem Międzynarodowego Roku Lasów „Lasy dla ludzi”.

Puszcza Kampinoska wspólnie z Kompleksem Promocyjnym Lasów Państwowych „Lasy warszawskie” tworzą morze zieleni. Dzięki temu stolica kraju ma wyjątkową osłonę ekologiczną, niecodzienny dar natury – pierścień okalających lasów w służbie człowieka.

Odnosząc się do 65. rocznicy wznowienia badań naukowych w Puszczy Kampinoskiej po II wojnie światowej, trzeba mocno podkreślić stały, systematyczny wkład nauki w odbudowę zniszczonych przez wojnę lasów, w ich kształtowanie, renaturyzację i ochronę. Po wojnie w Puszczy Kampinoskiej przybyło ok. 9 tysięcy hektarów lasów, a lasy zakumulowały w swoim drewnie niezliczone ilości gazu cieplarnianego CO₂.

Na zakończenie chciałbym na ręce obecnych wśród nas panów ministrów złożyć serdeczne podziękowania dla Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Ministra Środowiska za wysokie wyróżnienie orderami i odznaczeniami resortowymi ludzi nauki, popularyzujących wiedzę o Puszczy Kampinoskiej i ochrony parku, za akceptację inicjatywy Kampinoskiego Parku Narodowego w tej sprawie.

Bezcenhy skarbo

Las – kolebka ludzkości i kolebka naszej kultury – przyczynił się w stopniu decydującym do osiągnięcia istniejącego poziomu życia w całym cywilizowanym świecie. Jego funkcje zmieniały się w czasie, ale zawsze były dla rozwoju materialnego i kulturalnego społeczeństwa niezwykle ważne

Lasy to przede wszystkim naturalne środowisko dla wielkiej liczby gatunków roślin i zwierząt. Warunkują ich przetrwanie i rozwój, wpływają na atmosferę Ziemi i klimat, regulują obieg wody w przyrodzie, chronią gleby przed erozją. Pod wieloma względami zależy od nich i nasza dalsza egzystencja. Pokrywają bez mała trzecią część lądów kuli ziemskiej. Są nadzwyczaj bogatym środowiskiem życia roślin i zwierząt, często jedyną ostoją niektórych gatunków, będąc zarazem naturalnym spichlerzem dla flory i fauny. Niezliczonym organizmom, od najprostszych po skomplikowane, zapewniają ochronę przed negatywnymi następstwami rozwoju cywilizacji (w lasach żyje co najmniej jedna trzecia wszystkich gatunków roślin i zwierząt). Wraz z kurczeniem się przestrzeni niezbędnej do ich przeżycia rośnie znaczenie lasu dla zachowania zasobów świata roślinnego i zwierzęcego. Od obecności i stanu zdrowotnego lasów w decydującej mierze zależą więc zarówno różnorodność biologiczna środowiska naturalnego, nie tylko leśnego, jak i zachowanie potencjału biologicznego

W środowisku leśnym naszego kraju występuje aż 32 tys. gatunków roślin i zwierząt

wielkiej liczby ekosystemów i gatunków – podstawy trwałości życia na naszej planecie. Nie ma najmniejszej przesady w twierdzeniu, że lasy chronią życie i naszą egzystencję na Ziemi.

Ocenia się, że do dziś na Ziemi zachowało się tylko 60% pierwotnej powierzchni lasów. Niestety, nie zawsze i nie wszędzie w dobrym stanie. Nawet w Europie, gdzie stan zielonych zasobów jest przedmiotem szczególnej troski społecznej, połowa lasów wykazuje mniejszy lub większy stopień uszkodzenia koron. A osłabienie i zamieranie zielonych ostępów przekłada się na zubożenie różnorodności biologicznej świata roślin i zwierząt, zmniejszając szanse jego przetrwania. Światowa Unia Ochrony Przyrody (IUCN) ocenia, że właśnie z tego powodu poważnie zagrożonych jest ponad 12% gatunków roślin i aż 75% gatunków ssaków na naszym globie.

Różnorodność biologiczna to nie tylko bogactwo puli genowej wszystkich żyjących populacji, ale również wielka mozaika gatunków oraz różnorodność ekosystemów i krajo-

Do dziś na Ziemi zachowało się tylko 60% pierwotnej powierzchni lasów

brazów. Trzeba jednak mieć na uwadze, że na ów skomplikowany, pełen wzajemnych powiązań, przyrodniczy skarbiec w tej samej mierze składają się zarówno systemy zróżnicowane i bogate, jak i ubogie, które niegdyś zwykło się uważać za mniej cenne i istotne lub zgoła bezwartościowe. To nakłada na nas obowiązek zachowania jednych i drugich, bowiem związki zachodzące pomiędzy nimi sięgają głębiej niż można by sądzić. Właśnie dlatego z naciskiem podkreśla się, że nowoczesna gospodarka leśna musi być trwale zrównoważona i wielofunkcyjna.

Pod względem reprezentowanej różnorodności biologicznej polskie lasy, na tle wielu krajów europejskich, wypadają całkiem dobrze. Jest to ocena nie tylko polskich ekspertów. Są one składową różnorodności biologicznej zasobów przyrodniczych naszego kraju, ale też istotną częścią zasobów europejskich. W środowisku leśnym naszego kraju występuje aż 32 tys. gatunków, czyli ok. 65% wszystkich spotykanych w Polsce. Ponad 60% gatunków kręgowców, 80% gatunków grzybów wielkoowocnikowych, przytłaczająca większość mchów, paproci, skrzypów i widłaków, wielka grupa roślin kwiatowych czy owadów bytuje wyłącznie w lasach lub w jakimś stopniu związana jest z ekosystemami leśnymi. Trudno sobie wyobrazić, by tak ogromne bogactwo zachowało się, gdyby ludzie przez setki lat prowadzący gospodarkę w lasach nie czynili tego rozsądnie. To właśnie leśnicy położyli w przeszłości ogromne zasługi w dziele ochrony różnorodności biologicznej. Inaczej nie mielibyśmy dziś dorodnych lasów, wielu rezerwatów, a niektóre gatunki flory i fauny oglądalibyśmy pewnie tylko na starych rycinach czy fotografiach.

Wśród zielonych ostępów nie brak licznych świadectw mądrej, szanującej zasoby przyrodnicze, polityki prowadzonej przez pokolenia leśników. To także dzięki nim mamy dziś w Polsce prawie półtora tysiąca rezerwatów przyrody. W lwiej części utworzono je na gruntach pozostających pod zarządem Lasów Państwowych, a ponad połowa to rezerваты leśne. Nie

Ekosystemy leśne dzięki swoim właściwościom retencyjnym stabilizują obieg wody w przyrodzie

jest też kwestią przypadku, że większość obszarów europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000 wyznaczono na terenach leśnych.

W powszechnej opinii las postrzegany jest jako źródło drewna, grzybów i owoców leśnych, miejsce rekreacji i wypoczynku, a także element krajobrazu. Dopiero w dalszej kolejności wśród korzyści płynących z lasów zauważa się ich pozytywny wpływ na powietrze, wodę czy glebę. Wkład, jaki lasy wnoszą do prawidłowego funkcjonowania całego środowiska, choć ogromny i trudny do przecenienia, często jest wręcz niemożliwy do bezpośredniego zaobserwowania. Jednak funkcje ekologiczne ekosystemów leśnych są równie ważne co ich funkcje produkcyjne i społeczne.

Czym przejawia się dobroczynny wpływ lasów na całe środowisko? Zacznijmy od atmosfery. Las od dawna uważany jest za źródło czystego powietrza. Wiadomo, że wszystkie rośliny, a więc także i drzewa, w drodze fotosyntezy wytwarzają z wody i zawartego w powietrzu dwutlenku węgla substancje organiczne oraz tlen, który jest w tym procesie produktem ubocznym. Dwutlenek węgla naturalnie występuje w atmosferze, lecz w wyniku spalania ogromnych ilości surowców energetycznych jego zawartość w powietrzu stale rośnie. Powstający gaz jest wiązany przez rośliny, w tym w ogromnej mierze przez drzewa leśne. Jeden stuletni buk, którego łączna powierzchnia liści wynosi około 1200 m² wiąże w ciągu godziny 2,3 kg CO₂ i wytwarza 1,7 kg tlenu. W ciągu sezonu wegetacyjnego drzewo to wytwarza ilość tlenu pokrywającą roczne zapotrzebowanie dla 5 osób. W ciągu roku jeden hektar 60-letniego boru sosnowego może wytworzyć ponad 10 ton tlenu, a 40-letni las dębowy – około 14 ton. W tym czasie przetworzą one odpowiednio ponad 13 ton i 18,5 tony dwutlenku węgla.

Pozytywny wpływ lasów na atmosferę nie ogranicza się jedynie do asymilacji dwutlenku węgla i produkcji tlenu. Las jest doskonałym filtrem, wyłapującym z powietrza i zatrzymującym na liściach oraz w glebie wiele różnych substancji. Jedną z ważniejszych cech listowia drzew jest to, że jego powierzchnia jest z reguły znacznie większa niż powierzch-

Las od dawna uważany jest za źródło czystego powietrza

Na obszarach zalesionych zagrożenie erozją w zasadzie nie występuje, nawet przy znacznych spadkach terenu

nia gruntu, jaką zajmuje dane drzewo. W pewnym sensie można by więc porównać drzewa do wielopiętrowych bloków, w których ogólna powierzchnia wszystkich mieszkań wielokrotnie przewyższa powierzchnię terenu zajęta przez budynek. Niełatwo jest zmierzyć, jaka jest całkowita powierzchnia listowia. Naukowcom udało się z grubsza ustalić, że w gęstych, zwartych lasach wynosi ona zwykle od kilkunastu do kilkudziesięciu metrów kwadratowych na każdy m² powierzchni gruntu. Las wypełnia przestrzeń w znacznie większym stopniu niż np. łąka czy uprawa rolnicza o uproszczonej, jednowarstwowej strukturze. Dlatego lasy stanowią skuteczną barierę dla wszystkich związków obecnych w otaczającym je powietrzu. Korony drzew są w stanie zatrzymać latem nawet 40%, zimą zaś do 20% pyłów docierających do ich powierzchni. „Wyczesane” z atmosfery związki są spłukiwane z powierzchni liści czy igieł do gleby, gdzie ulegają przetworzeniu i unieszkodliwieniu.

Zasadne wydaje się w tym miejscu pytanie, czy korony drzew oczyszczają deszcz z substancji chemicznych? I tak, i nie. Podczas gdy niektóre związki są przechwytywane, inne są dodawane do deszczu. A zatem korony drzew zmieniają skład chemiczny opadów.

Zanim deszcz dotrze do gleby, natrafia jeszcze na warstwę podszytu i runa. Okazuje się, że to właśnie rośliny dna lasu, a zwłaszcza mchy są niezwykle wydajne w filtrowaniu deszczu. Mimo niepozornych rozmiarów są swoistym rodzajem wyjątkowo chłonnej gąbki. W niektórych zbiorowiskach leśnych są one w stanie wiazać rocznie w swych tkankach niemal tyle samo pierwiastków, co cały drzewostan. Podobną właściwość mają też grzyby, które potrafią wiazać wiele pierwiastków. Wśród nich wyróżnia się znany dobrze wszystkim podgrzybek, u którego po awarii elektrowni atomowej w Czarnobylu stwierdzono wyjątkowo dużą koncentrację cezu.

Jednak las to nie tylko rośliny, ale też gleba, na której rosną. Pod osłoną lasu stanowi ona kolejną warstwę leśnego filtru dla wielu związków chemicznych. Dzięki swej strukturze, a także ciągłemu pobieraniu wody i składników mi-

neralnych przez roślinność, gleby leśne zapobiegają przedostawaniu się różnych substancji do wód powierzchniowych i gruntowych. Jak dowiodły badania, po wycięciu lasu i zlikwidowaniu wszelkiej roślinności zawartość różnych związków w wodzie okolicznych strumieni gwałtownie wzrosła. Na przykład stężenie azotanów wzrosło ponad stokrotnie i tym samym przekroczyło aż osiem razy obowiązujące normy czystości wód. Przykład ten jest chyba wystarczająco wymowny, by zrozumieć, dlaczego lasy pełnią tak ważną funkcję w filtrowaniu wody.

Lasy dzięki swej wielowarstwowej strukturze są szczególnym rodzajem biologicznego filtru. Wychwytyją zarówno substancje zawarte w powietrzu, jak i w wodzie, wykorzystując je częstokroć do budowy żywych tkanek roślin, które tworzą las. Są takie środowiska, w których na zupełnie jałowej, piaszczystej glebie spotkać można lasy. Wiemy już dzisiaj, że lasy te są zasilane dodatkowo substancjami nanoszonymi wraz z mgłą i chmurami. Zważywszy jednak, że obecnie gleby leśne nie należą do zbyt żyznych, nietrudno dopatrzeć się w tym wszystkim pewnej mądrości przyrody. To przyroda „wymyśliła” sposób, pozwalający lasom „kolonizować” nawet bardzo ubogie siedliska. Mówiąc że las jest filtrem, należy podkreślić, że jest on filtrem, który sam się dostosowuje do ilości dopływających doń związków. W odróżnieniu od zwykłych filtrów, las nie tylko gromadzi w sobie różne substancje, ale też potrafi je wbudowywać w swoją strukturę. Jest to zaskakująco wszechstronny filtr. Mimo to nie wolno nam przeceniać jego możliwości. Emitowane przez przemysł związki siarki, azotu, metale ciężkie mogą być przechwycone przez korony drzew, runo leśne czy w końcu zatrzymane w glebie, ale pojemność filtru, jakim jest las, nie jest nieograniczona. Duża lub długotrwała podaż tych substancji kończy się z reguły śmiercią lasu.

Ekosystemy leśne stabilizują także obieg wody w przyrodzie. Dzięki swoim właściwościom retencyjnym, a więc zdolności zatrzymywania wody, regulują odpływ wód opadowych i stopniowe topnienie śniegu na wiosnę, przez co zapobiegają powstawaniu powodzi. Może się to wydać nieprawdopodobne, ale w naszych warunkach klimatycznych powódź jest „wynalazkiem” człowieka. Niedawno naukowcy odnaleźli w dolinie Wisły w okolicach Warszawy ślady osiedli ludzkich, zamieszkiwanych nieprzerwanie od VII wieku p.n.e. do około XIV wieku n.e., a więc przez dwa tysiące lat. Ślady te przykryte były grubą warstwą namulów naniesionych przez rzekę, co pozwala twierdzić, że w czternastym stuleciu pojawiły się w tym rejonie okresowe wystąpienia wód z koryta Wisły, czyli powodzi. Badania historyków dowodzą, że w tym samym czasie zaczęto dokonywać masowych wyrębów lasów w górnym biegu Wisły.

Stabilizacja obiegu wody przez las polega przede wszystkim na przechwytywaniu wody z atmosfery i oddawaniu jej w postaci pary z powrotem oraz na przetrzymywaniu nadmiaru wody w ściółce i w glebie. Drzewa leśne w naszym klimacie są w stanie przechwycić do 25% całości opadów. Woda, która nie zostanie zatrzymana w koronach, spływa lub

spada na powierzchnię gleby, by wsiąknąć lub spłynąć dalej. Wsiąkająca woda zostaje częściowo pobrana przez korzenie roślin i ulega następnie transpiracji, to znaczy wyparowaniu z powierzchni liści. Bór świerkowy o powierzchni 1 ha może wyparować 43 tony wody, a las brzozy nawet 47 ton wody w ciągu dnia, a więc blisko 5 mm opadu. W ciągu roku zbiorowiska leśne transpirują równowartość 200-300 mm opadu. Pozostała woda albo paruje z powierzchni gleby, albo wsiąka i zasila wody podziemne. Część wody odpływa po powierzchni. Spływ ten zależy od stopnia pokrycia powierzchni ziemi roślinnością oraz od nachylenia terenu. Mimo że oczywisty jest związek powodzi z wycinaniem drzew w dorzeczu, troskę o ich odnowienie często pozostawiano przyrodzie. Ale nie wszędzie przyroda mogła sprostać zadaniom. Na skutki wycinania lasów w górach nie trzeba było długo czekać. Powodzie stawały się gwałtowniejsze, coraz większe powodowały zniszczenia i wyższe szkody. Szczególnie groźne okazały się letnie powodzie, wywołane obfitymi deszczami w górach. Występujące w ostatnich latach, tragiczne w skutkach powodzie w Kotlinie Kłodzkiej są w znacznym stopniu właśnie następstwem nierozważnego wycinania lasów na stokach Sudetów.

W lasach na terenach nizinnych po powierzchni spływa 1-2% opadów, w terenach górzystych – nawet 35%. Spływająca po powierzchni woda może powodować erozję gleb, czyli ich wymywanie. Na obszarach zalesionych zagrożenie erozją w zasadzie nie występuje, nawet przy znacznych spadkach terenu. Dopiero pozbawienie gleby szaty leśnej stanowi poważne zagrożenie. Na naturalne wytworzenie gleby o miąższości 20 cm potrzeba od 2 do 7 tysięcy lat. Do zniszczenia wskutek erozji 15-centymetrowej warstwy gleby na polu uprawnym wystarczy 10-30 lat, na pastwisku trwa to 10 tys. lat, natomiast w lesie – 40 tys. lat, oczywiście przy założeniu, że nie będzie się w tym czasie tworzyła nowa gleba. Wymyta z pół gleba jest bezpowrotnie tracona, bowiem nie istnieją tam warunki umożliwiające jej regenerację, w przeciwieństwie do zbiorowisk leśnych, gdzie procesy glebotwórcze są przez cały czas zachowane.

Z wodochronnej i glebochronnej funkcji lasów zdawano sobie sprawę już w starożytności, co nie przeszkodziło zniszczyć tych lasów.

„Są dziś góry w Attyce – czytamy u Platona – z których nic prócz pszczoł wyżyć nie może, a które nie tak dawno pokryte były wspaniałymi drzewami, których pnie mogły dać dachy największym budowlom – dachy z tych drzew istnieją do dziś. (...) Coroczne deszcze nie marnowały się jak dziś, gdy spływają z ogołoconej powierzchni do mórz, lecz w całej swej obfitości trafiały do łona kraju, chroniły się w jego nieprzenikliwej glinie i dawały początek spływającym z gór w doliny źródłom i rzekom obficie i szeroko toczącym swe wody”.

Choć słowa te wypowiedziano ponad dwa i pół tysiąca lat temu, stosunek do lasów przez bardzo długi okres uległ istotnym zmianom. Wprawdzie już w XII w. ukazał się w Nadrenii pierwszy w Europie zakaz karczunku lasów,

a w Polsce w XVI w. Stefan Batory zabronił swobodnego wypalania i wycinania drzew w lasach królewskich, jednakże aż do naszych czasów, jeśli przejawiano troskę o lasy, to głównie o drewno.

Ekosystemy leśne odgrywają również dużą rolę w kształtowaniu klimatu zarówno globalnego, jak i lokalnego. Klimat środkowej i południowej Syberii byłby znacznie ostrzejszy, gdyby nie szeroka i rozległa bariera tajgi, osłaniająca te obszary od mas mroźnego powietrza napierających od północy. W skali lokalnej las modyfikuje klimat poprzez wpływ na wielkość parowania, prędkość wiatru, grubość i czas zalegania pokrywy śnieżnej oraz dobowe i sezonowe wahania temperatury. Wytworzony przez las specyficzny mikroklimat korzystnie wpływa na klimat okolicznych obszarów rolniczych, czy też małych osiedli ludzkich i większych aglomeracji.

Chyba każdy, kto był w lesie, zna jego miły zapach. Drzewa bowiem nie tylko produkują tlen. Wydzielają także do atmosfery całą gamę różnych wonnych substancji zawartych w olejkach eterycznych. Mówimy wtedy, że powietrze przesycone jest fitoncydami, czyli substancjami lotnymi wytwarzanymi przez rośliny. Wiele z nich ma właściwości lecznicze, często bakteriobójcze. Na przykład sosna, brzoza czy jałowiec tworzą wokół siebie nawet kilkumetrową strefę całkowicie wolną od bakterii. Obecność fitoncydów sprawia, że w lesnym powietrzu jest od 45 do 70 razy mniej chorobotwórczych drobnoustrojów niż w powietrzu miejskim. To m.in. dlatego tak dobrze czujemy się w lesie.

Szczególnym rodzajem funkcji spełnianych przez las jest jego wpływ na literaturę, sztukę, rozwój nauki i życie ludzi. Las zawsze urzekał swoim pięknem i potęgą, dawał człowiekowi wytchnienie i spokój, był źródłem inspiracji i wyzwalał twórcze natchnienia. W ciągu dziejów stał się częścią naszej kultury, zamieszkał na trwałe w narodowej wyobraźni i mitologii. Te funkcje spełnia las niejako pośrednio, choć bezpośrednio służy człowiekowi.

Żyjemy w czasach narastających zagrożeń środowiska przyrodniczego, ale jednocześnie w czasach wzrostu ekologicznej świadomości społeczeństw, coraz pełniejszego zrozumienia prawdy, że warunkiem przetrwania rodzaju ludzkiego jest umiejętność życia w harmonii z otaczającą go przyrodą. Narody, które nie umiały ochronić swoich lasów, skazały się na zagładę. Przykładem mogą być upadłe wskutek przekształcenia terenów leśnych w nieurodzajne pustynie cywilizacje Asyrii, Babilonu, Sumeru. Warto więc pamiętać, że las to nie tylko drewno, owoce leśne, miejsce dobrego wypoczynku i pięknych widoków, ale także bardzo ważny element środowiska i swoisty regulator procesów zachodzących w przyrodzie – ogniwo, bez którego funkcjonowanie środowiska i działalność człowieka nie są na dłuższą metę możliwe.

Tekst: **Andrzej Lubański**
Zdjęcia: **Grzegorz Okołów**
Kampinoski Park Narodowy

JESTEM SĄSIADEM PARKU

INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Program edukacyjny współfinansowany przez Unię Europejską
ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko

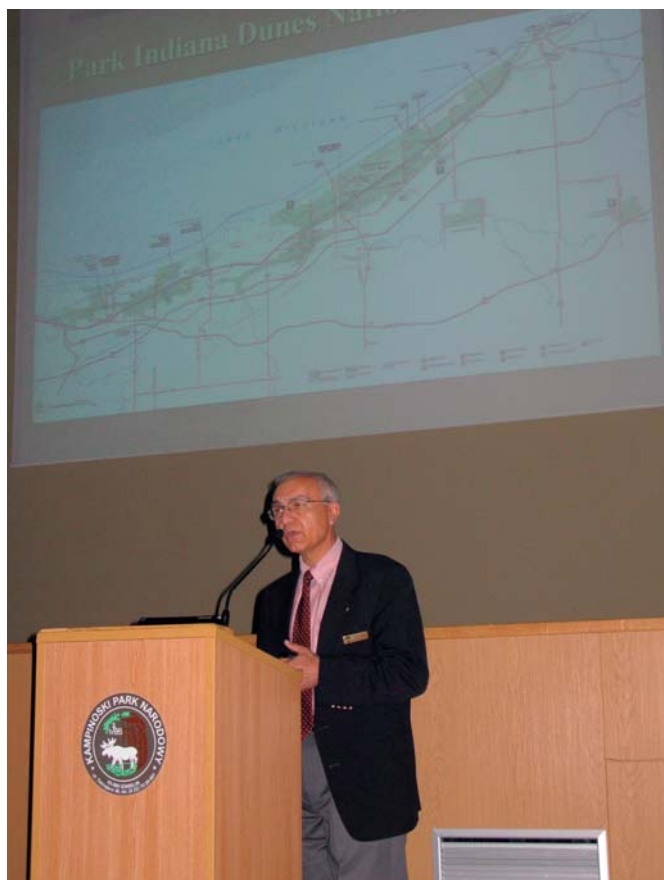
www.kampinoski-pn.gov.pl

Dzień Otwarty w Kampinoskim Parku Narodowym

Za nami trzeci w historii Dzień Otwarty Kampinoskiego Parku Narodowego. Został zorganizowany w ramach projektu edukacyjnego „Jestem sąsiadem parku”, który jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Tym razem odbył się w sobotę 4 września. Tak jak rok temu pogoda dopisała. Było więc wielu gości, którzy chcieli odpocząć na łonie natury i dowiedzieć się czegoś więcej o jedynym na Mazowszu parku narodowym. Niektórzy przyjechali do nas nawet z odległego Otwocka.

Do odwiedzenia Kampinoskiego Parku Narodowego zachęcaliśmy przez kilka tygodni na naszej stronie internetowej oraz za pośrednictwem mediów – gazet lokalnych i ogólnopolskich, radia, telewizji. Przygotowany przez nas program był urozmaicony.

Na miłośników podstołecznej puszczy, chronionej od 1959 r. jako park narodowy, czekaliśmy od godz. 10. W Izabelinie przybyłych gości powitał dyrektor Jerzy Misiak. Po czym zaprosił wszystkich do obejrzenia dwóch prezentacji: „Fauna Kampinoskiego Parku Narodowego” oraz „Indiana Dunes National Lakeshore”. Tę drugą przedstawił dyrektor parku Indiana Dunes goszczący u nas z oficjalną wizytą. Następnie zgromadzeni goście przeszli do sali, gdzie otwarta została wystawa fotograficzna „Mieszkańcy Puszczy Kampinoskiej”. Tajniki robienia przyrodniczych zdjęć odkrył przed gośćmi główny specjalista ds. ochrony przyrody KPN Grzegorz Okołów. W dalszej części dnia odwiedzający mogli udać się do wybranych pokoi, gdzie pracownicy merytoryczni szczegółowo odpowiadali na wszystkie pytania dotyczące działalności parku. Dzieci bardzo chętnie zaglądały do pokoju botanika oraz ornitologa. Czynne były także preparatornia, biblioteka i sklepik.

O amerykańskim parku Indiana Dunes National Lakeshore opowiadał jego dyrektor Constantine Dillon
(Fot. E. Siatecka)

Po południu wszyscy mogli również obejrzeć pokaz akcji gaśniczej, a na ścieżce przy polanie Jakubów grupę rekonstrukcyjną, która szczególnie podobała się naszym najmłodszym gościom.

Słoneczną sobotę postanowiło spędzić z nami tylko w samym Izabelinie ponad 300 osób! Dużym powodzeniem cieszyły się też nasze ośrodki edukacyjne. Do Granicy przybyło ponad 200 osób. Obejrzeni oni ekspozycję muzealną, wystawę „Ballada Kampinoska – wrzesień 1939”. Chętni wzięli udział w zajęciach „Metody konserwacji i sposoby ekspozycji zbiorów historycznych”. Nieco mniej gości było w Smardzewicach. Wiele osób wybrało się także na spacer po Puszczy

W pokoju ornitologów

Zajęcia w Granicy

Kampinoskiej z leśnikami. Tak było np. w Starej Dąbrowie, gdzie z pracownikami parku spotkali się uczniowie ze szkoły podstawowej i gimnazjum z Leoncina.

Na koniec Dnia Otwartego wszyscy goście w Izabelinie poczęstowani zostali grochówką oraz kielbaskami. Przy ognisku odbył się konkurs przyrodniczy, w którym do wygrania było wiele cennych nagród, m.in. albumy, filmy DVD, długopisy. Łącznie 4 września odwiedziło nas około 600 osób. Wszystkim sympatykom kampinoskiej przyrody dziękujemy!

Tekst: **Magdalena Kamińska**
Kampinoski Park Narodowy

Spacer z leśnikami

Unijne pieniądze na nowe projekty

Infrastruktura i Środowisko

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

4 sierpnia w siedzibie Centrum Koordynacji Programów Środowiskowych podpisano umowę na dofinansowanie projektu „Czynna ochrona rzadkich gatunków bezkręgowców i ptaków siedlisk otwartych w Kampinoskim Parku Narodowym”. Jest on współfinansowany ze

środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach działania 5.1 priorytetu V Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013. Termin realizacji zadania: 1 I 2012 – 31 XII 2014. Wartość przedsięwzięcia wynosi 1 417 491, 20 zł, z czego 85%

pochodzi ze środków unijnych i 15% z budżetu państwa.

Celem projektu jest utrzymanie i poprawa jakości środowiska życia rzadkich gatunków bezkręgowców i ptaków związanych z terenami otwartymi. Bezkręgowce i ptaki będące do-

celowymi obiektami ochrony to: pająk strojniś nadobny (*Philaeus chrysops*), motyle – modraszek telejus (*Maculinea telejus*), modraszek alkon (*Maculinea alcon*), modraszek arion (*Maculinea arion*), przeplatka aurinia (*Euphydryas aurinia*), przeplatka didyma (*Melitaea didyma*), przeplatka diamina (*Melitaea diamina*) oraz z ptaków lelek kozodój (*Caprimulgus europaeus*). Ze względu na swoją biologię i ekologię wszystkie te gatunki są powiązane ze specyficznymi siedliskami, a dodatkowo monofagiczne larwy motyli wymagają konkretnych

roślin żywicielskich. Część gatunków jest ściśle związana z terenami wilgotnych łąk (modraszek telejus, modraszek alkon, przeplatka aurinia, przeplatka diamina), część z terenami muraw i wrzosowisk (strojniś nadobny, modraszek arion, przeplatka didyma). Tylko lelek kozodój związany jest z obydwoma typami tych siedlisk: lęgi wyprowadza na terenach suchych, natomiast poluje na sąsiadujących z nimi wilgotnych łąkach.

Działania podejmowane w projekcie obejmują: odkrzaczanie łąk i wrzosowisk, koszenie łąk, ustawianie

stogów siana, ograniczanie gatunków ekspansywnych poprzez ich wykaszanie, ograniczenie wydeptywania cennych płątów siedlisk poprzez budowę kładki drewnianej na ścieżce edukacyjnej. Podjęte zostaną również działania informacyjno-promocyjne wpływające na wzrost świadomości ekologicznej i wiedzy przyrodniczej mieszkańców parku i otuliny.

**Dawid Marczak,
Danuta Peplowska-Marczak**
Kampinoski Park Narodowy

LIFE+

22 sierpnia w siedzibie Komisji Europejskiej w Brukseli został złożony ostatni podpis na umowie o przyznaniu dotacji na projekt LIFE+ pt. „Ochrona zasobów przyrodniczych Puszczy Kampinoskiej – Obszaru Natura 2000 poprzez renaturyzację wykupionych gruntów” z edycji 2010 r. Nr zadania LIFE10NAT/PL/655 (nazwa skrócona: ActiveKPN). Całkowity koszt przedsięwzięcia szacuje się na 5 568 653 €, tj. 22 172 653,00 zł, w tym 50% ze środków unijnych LIFE+ i 50% z NFOŚiGW. Realizacja trwać będzie 43 miesiące, od 1 IX 2011 r. do 31 III 2015 r. Okres trwałości zadania – 5 lat od daty zakończenia projektu.

Pomoc Unii Europejskiej odbywa się w ramach LIFE+, który jest instrumentem finansowym koncentrującym się wyłącznie na projektach związanych z ochroną środowiska. Jego głównym celem jest wspieranie procesu wdrażania wspólnotowego prawa ochrony środowiska, realizacja polityki ochrony środowiska oraz identyfikacja i promocja nowych rozwiązań w zakresie ochrony przyrody.

Kampinoski Park Narodowy jest głównym beneficjentem przedsięwzię-

cia biorącego udział w komponencie I LIFE+ PRZYRODA I RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA, który dotyczy siedlisk i gatunków priorytetowych. Jest to największe dofinansowanie, jakie nasz park otrzymał kiedykolwiek na zadania statutowe. Realizacja projektu przyczyni się głównie do utrzymania na odpowiednim poziomie gatunków i siedlisk priorytetowych, a jednocześnie ochrony wielu innych gatunków „naturalnych”. Zostanie wykupione i przywrócone przyrodzie ok. 200 ha gruntów, głównie leśnych, użytkowanych rolniczo i zabudowanych. Planuje się zlikwidować (przez rozbiórkę) 18 gospodarstw, których budynki, ogrodzenie itp. stanowią barierę uniemożliwiającą swobodne przemieszczanie się zwierząt. Renaturyzacja na gruntach wykupionych w ramach projektu związana będzie z zalesieniem ok. 20 ha i selektywnym nasadzeniem wspomagającym naturalną sukcesję na 80 ha. Przeprowadzenie odkrzaczania i koszenie planuje się na ok. 130 ha, w tym na ok. 98 ha gruntów wykupionych w ramach projektu.

Do realizacji przedsięwzięcia zostaną zatrudnieni koordynatorzy projektu – techniczny i finansowy. Wybrani zostaną tak-

że eksperci-przyrodniczy, którzy przeprowadzą monitoring gatunków i siedlisk na obszarach wykupywanych. Dzięki sprzętowi zakupionemu ze środków projektu oraz wykonaniu metamodelu możliwe będzie sporządzenie bazy danych pomocnej m.in. przy planowaniu konkretnych zadań renaturyzacyjnych w przyszłości.

Ze względu na przyjęte założenia i specyfikę komponentu LIFE+ PRZYRODA I RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA prace związane z ochroną czynną wykupywanych gruntów mogą być przeprowadzone tylko raz. Przez cały okres trwania projektu prowadzona będzie kontrola gatunków inwazyjnych wraz z próbą ich eliminacji.

W celu upowszechnienia projektu zamierza się m.in. wydać folder tematyczny i wykonać 10 tablic informacyjnych przy ścieżkach edukacyjnych, szlakach i w miejscach przeprowadzania działań renaturyzacyjnych. Planuje się także w maju 2012 r. organizację konferencji prasowej w ramach obchodów 20. rocznicy programu LIFE i ustanowienia Dyrektywy Siedliskowej.

Paweł Dzirba
Kampinoski Park Narodowy

W hołdzie bohaterom

14 września na cmentarzu-mauzoleum w Palmirach odbyła się doroczna uroczystość patriotyczno-religijna ku czci Polaków zamordowanych przez Niemców podczas II wojny światowej. Mszę odprawił i homilię wygłosił prymas senior kardynał Józef Glemp. Jego Eminencja poświęcił także pamiątkowe krzyże wykonane z dębu, na którym zaborca rosyjski wieszał uczestników powstania styczniowego 1863 r.

Na uroczystość przybyły osoby reprezentujące władze państwowe, wojsko, organizacje społeczne, poczty sztandarowe stowarzyszeń i związków kombatanckich oraz szkół warszawskich i województwa mazowieckiego. Obecni byli m.in. sekretarz stanu w Kancelarii Prezydenta RP Dariusz Młotkiewicz, wiceprzewodnicząca Sejmowej Komisji Obrony Narodowej Jadwiga Zakrzewska, kierownik Urzędu ds. Kombatanatów i Osób Represjonowanych Jan Ciechanowski, sekretarz Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa Andrzej Kunert. Ministerstwo Obrony Narodowej reprezentował płk Mirosław Kaliński, a Dowództwo Garnizonu Warszawa pełniący w tym dniu obowiązki dowódcy płk Andrzej Śmietała. Liczną grupę stanowili pracownicy Kampinoskiego Parku Narodowego

Na utworzonym w 1948 r. cmentarzu w Palmirach spoczywają ciała 2115 ofiar masowych i potajemnych egzekucji mieszkańców stolicy i podwarszawskich miejscowości dokonanych przez hitlerowców w latach 1939-41 na terenie Puszczy Kampinoskiej.

W czasie mszy św. kardynał Glemp poświęcił i wręczył uczestnikom uroczystości krzyże wykonane z konara dębu, na którym Rosjanie wieszali pojmanych powstańców styczniowych. Do każdego krzyża dołączone było pamiątkowe Testimonium.

Pamiątkowy krzyż z rąk prymasa seniora odbierają przedstawiciele Kampinoskiego Parku Narodowego

Doroczna uroczystość w Palmirach odbywa się w Święto Podwyższenia Krzyża

Mszę polową za poległych, rozstrzelanych i zamordowanych Polaków, w tym żołnierzy i powstańców walczących na terenie Puszczy Kampinoskiej, odprawił prymas senior kardynał Józef Glemp. – Każdego roku wrzesień przywołuje w pamięci obrazy i zdarzenia, które miały miejsce w naszym kraju w latach 1939-45, kiedy w masowych egzekucjach mordowani byli ludzie za to, że byli Polakami – powiedział w trakcie homilii prymas.

Po zakończeniu nabożeństwa krótkie przemówienie wygłosił m.in. Sekretarz Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa dr hab. Andrzej Krzysztof Kunert.

– Szucha i Pawiak oraz inne miejsca masowych egzekucji tworzące „warszawski pierścień śmierci” – w tym Palmiry – to symbole martyrologii ludności Warszawy i zagłady elity państwa i narodu polskiego pod okupacją niemiecką. Tylko między grudniem 1939 i lipcem 1941 r. na „polanie śmierci” w Palmirach Niemcy dokonali co najmniej 20 masowych egzekucji, w których zginęło ponad 1700 osób, przywożonych zazwyczaj z warszawskiego Pawiaka. Grobów w Palmirach jest przeszło 2100, dwukrotnie więcej niż na Polskim Cmentarzu

Asystę honorową wystawiło Dowództwo Garnizonu Warszawa

Wojennym na Monte Cassino – powiedział. Zacytował także testament poległych Ryszarda Kiersnowskiego: *...A gdy dzieci zapomną, że mieszały w schronach, / Że widziały dni straszne, ponure i krwawe / Niechaj tylko to jedno pamiętają o nas, / Żeśmy padli za wolność, aby była p r a w e m...*

Pamięć bohaterów uczczono apelem poległych i salwą honorową, po której poszczególne delegacje złożyły wień-

ce na grobach ofiar egzekucji. Wojskową asystę honorową podczas uroczystości wystawiło Dowództwo Garnizonu Warszawa.

Tekst i zdjęcia: **Magdalena Kamińska**
Kampinoski Park Narodowy

Gratulujemy!

15 września, w przeddzień VI Ogólnopolskiego Forum Inicjatyw Pozarządowych, prezydent Bronisław Komorowski odznaczył grupę 44 działaczy organizacji pozarządowych. Wśród nich była pani dr Bogumiła Olech – od 1999 r. pracownik Kampinoskiego Parku Narodowego, od 15 VI 2007 r. prezes Warszawskiego Hospicjum Społecznego. Za wybitne zasługi w działalności na rzecz budowania społeczeństwa obywatelskiego oraz osiągnięcia w podejmowanej z pożytkiem dla kraju pracy zawodowej i społecznej pani Bogumiła odznaczona została Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

– Jako prezydentowi przysługuje mi przywilej podziękowania w imieniu całego społeczeństwa takim ludziom jak Wy. Cieszę się, że mogę to uczynić w Europejskim Roku Wolontariatu – powiedział Bronisław Komorowski wręczając oznaczenia.

Istniejące od 1987 r. Warszawskie Hospicjum Społeczne to hospicjum domowe. Zapewnia chorym bezpłatną opiekę lekarską, pielęgniarską i psychologiczną, a także bezcenne wsparcie wolontariuszy, którzy pomagają tym, u których zakończono leczenie i dla których z medycznego punktu widzenia nie ma już żadnej nadziei. Pani Bogumiła pracuje jako wo-

lontariusz rozpoczęła 30 lat temu.

– Zaprzyjaźniona z hospicjum, nieżyjąca już wybitna biblistka i filolog prof. Anna Świderkówna powtarzała: Wszystko co mamy, mamy dla innych, a czego nam brak, od nich właśnie otrzymamy. Ja każdego dnia na nowo przekonuję się o słuszności tego zdania, szczególnie jego drugiej części. Wolontariat – bezinteresowna praca dla innych to mój sposób na życie. Poza tym bardzo lubię ludzi – szczególnie starszych. Lubię z nimi rozmawiać, słuchać ich, spełniać ich prośby. W Kampinoskim Parku Narodowym, gdzie zajmuję się ornitologią spędzam trzy dni w tygodniu, natomiast pozostałe dni w dużej mierze poświęcam na pracę w hospicjum – przyznaje Bogumiła Olech.

Naszej koleżance „Buki” oraz pozostałym laureatom dziękujemy za godną naśladowania postawę oraz serdecznie gratulujemy!

Dyrekcja i pracownicy
Kampinoskiego Parku Narodowego

KRONIKA

KRONIKA

KRONIKA

Spotkanie w ambasadzie

8 lipca w Ambasadzie Królestwa Niderlandów w Warszawie odbyło się spotkanie poświęcone europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000. Attaché ds. rolnictwa Ambasady Królestwa Niderlandów oraz Ambasady Republiki Federalnej Niemiec przedstawili na nim aktualny stan sieci Natura 2000 w ich państwach oraz omówili problemy, jakie dla pewnych gałęzi lokalnej gospodarki może rodzić utworzenie obszaru „naturowego”. Polskie doświadczenia z zakresu tworzenia i funkcjonowania obszarów Natura 2000 zaprezentowała przedstawicielka Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

Okazją do zorganizowania spotkania był przyjazd do Warszawy dwóch byłych pracowników Ambasady Królestwa Niderlandów, którzy całą trasę z Holandii do naszego kraju pokonali na rowerach. Jadąc przez Niemcy i Polskę, dokumentowali swoją podróż. Wrażeniami podzielili się z uczestnikami spotkania, wśród których był reprezentant Kampinoskiego Parku Narodowego Jan Danyłow.

J. Danyłow

Święto Policji w Starych Babcicach

16 lipca Komenda Stołeczna Policji w Warszawie obchodziła Święto Policji w Starych Babcicach. Komendzie Stołecznej Policji na prawach komendy wojewódzkiej podlega „wianuszek” podwarszawskich powiatów. W programie uroczystości była msza św., a także uroczysta zbiórka policjantów na rynku w Starych Babcicach, wręczenie sztandaru Komendzie Powiatowej Policji dla powiatu warszawskiego zachodniego z siedzibą w Starych Babcicach, wręczenie odznaczeń państwowych, odznak resortowych i dyplomów policjantom za ofiarną służbę oraz okolicznościowe wystąpienia gości. Dyrektor KPN Jerzy Misiak uhonorował Komendę Sto-

łeczną statuetką łosia, a 10 policjantów dyplomami i albumami. Wśród wyróżnionych odznaką ministra spraw wewnętrznych i administracji „Za zasługi dla Policji” był dyrektor Jerzy Misiak, który otrzymał odznakę brązową.

Po części oficjalnej, której oprawę muzyczną zapewniła Orkiestra Reprezentacyjna Policji, uczestnicy i goście Święta Policji przemieścili się do Izabelina na polanę przy dyrekcji Kampinoskiego Parku Narodowego, gdzie na pikniku rekreacyjnym wspaniale bawiło się kilkaset osób. Gospodarzami uroczystości byli: komendant Stołecznej Policji inspektor Adam Mularz i komendant powiatowy w Starych Babcicach komisarz, Hubert Kowalczewski.

JM

Seminarium w Rumunii

W dniach 24-29 lipca w Rumunii, na terenie położonego w Karpatkach Południowych Parku Narodowego Retezat, będącego jednocześnie Rezerwatem Biosfery, odbyło się seminarium dla koordynatorów edukacji ekologicznej w polskich parkach narodowych pod hasłem „Edukacja ekologiczna i udostępnianie parków narodowych do zwiedzania”. Z Kampinoskiego Parku Narodowego uczestniczyła w nim Małgorzata Wawryszuk – kierownik Centrum Edukacji Parku.

Głównym celem seminarium obok poszerzenia wiedzy z zakresu zasobów przyrodniczych Karpat i problematyki ich ochrony była wymiana informacji i doświadczeń z zakresu edukacji eko-

logicznej pomiędzy przedstawicielami parków narodowych oraz nawiązanie bliższej współpracy w tym zakresie. Seminarium zorganizował Bieszczadzki Park Narodowy, a sfinansował je NFOŚiGW w Warszawie.

M. Wawryszek

Delegacja z Federacji Rosyjskiej

Od 15 do 17 sierpnia w Kampinoskim Parku Narodowym przebywała delegacja specjalistów ds. ochrony przyrody z Federacji Rosyjskiej. Wizyta odbywała się w ramach współpracy pomiędzy naszym parkiem i Parkiem Narodowym Pojezierze Smoleńskie. W składzie delegacji znaleźli się: Alexander Kochergin – dyrektor Parku Narodowego Smoleńskie Pojezierze, Evgeny Bogdanov – szef działu marketingu Parku Smoleńskie Pojezierze oraz redaktor naczelny kwartalnika „Smoleńskie Pojezierze”, Leonid Astakhov – pracownik Parku Narodowego Smoleńskie Pojezierze, Valery Novikov – dyrektor Parku Narodowego Ugra, Mikhail Brynskikh – prezydent organizacji „Rezerwaty Biosfery Eurazji” oraz Victoria Sinitsyna – przedstawicielka WWF.

Delegacja zapoznała się z funkcjonowaniem Kampinoskiego Parku Narodowego, działaniami podejmowanymi w ramach ochrony przyrody, edukacji, udostępniania i współpracy parku z samorządami terytorialnymi oraz instytucjami i organizacjami polskimi, a także międzynarodowymi dla realizacji swoich celów.

Goście zwiedzili Centrum Edukacji w Izabelinie, Ośrodek Dydaktyczno-Muzealny w Granicy oraz odbyli wycieczkę terenową, w czasie której zaprezentowano różnorodność działań ochronnych i edukacyjnych prowadzonych przez park. 17 sierpnia delegacja wyjechała z KPN, aby odwiedzić inne polskie parki narodowe – Ojcowski, Tatrzański, Pieniński, Magurski, Świętokrzyski i Poleski Park Narodowy.

E. Siatecka

Spotkanie u wojewody

Wskutek obfitych i długotrwałych opadów deszczu zalanych zostało wiele gospodarstw i budynków mieszkalnych w gminach Czosnów i Leoncin. W celu opanowania trudnej sytuacji wójt gminy Czosnów zorganizował 17 sierpnia w szkole podstawowej w Kaliszkach spotkanie mieszkańców z przedstawicielami m.in. Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych, Urzędu Marszałkowskiego, wojewody mazowieckiego, Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska, powiatowego inspektora sanitarnego, starosty nowodworskiego. Na spotkanie zaproszono również Kampinoski Park Narodowy. Udział w nim wzięli zastępca dyrektora Janusz Jeziorski oraz pracownicy parku Anna Andrzejewska i Witold Lipiński. Spotkanie odbyło się w nerwowej i burzliwej atmosferze, a wypowiadające się osoby za powstałe podtopienia winiły KPN, gdyż ich zdaniem park nie dba o właściwy stan kanałów. Nie przekonało mieszkańców nawet stanowisko Ministerstwa Środowiska, że za konserwację kanałów na terenie parku odpowiada WZMiUW. Rezultatem ostrej dyskusji był wniosek przedstawiciela wojewody mazowieckiego o zorganizowanie w trybie pilnym spotkania w siedzibie Urzędu Wojewódzkiego. Z inicjatywy wojewody Jacka Kozłowskiego odbyło się ono 19 sierpnia w Mazowieckim Urzędzie Wojewódzkim.

Uczestniczyli w nim przedstawiciele gmin kampinoskich, instytucji związanych z problematyką wodną i resortu środowiska. Kampinoski Park Narodowy reprezentowali zastępcy dyrektora Janusz Jeziorski i Mirosław Markowski.

Wojewoda omówił trudną sytuację na wielu obszarach Mazowsza, która związana jest z dużymi opadami w latach 2010-11 oraz wieloletnim zaniedbaniem w utrzymaniu i konserwacji systemów melioracyjnych w gminach, brakiem spółek wodnych, silną presją urbanizacyjną, wydawaniem pozwoleń na budowę na terenach do tego się nadających. Źle budowane (i remontowane) są drogi, gdyż nie wykonuje się rowów i przepustów itp. Postępująca urbanizacja również nie uwzględnia potrzeb istnienia i prawidłowego funkcjonowania urządzeń wodnych.

W trakcie spotkania powołano zespół ds. działań doraźnych pod przewodnictwem zastępcy dyrektora WZMiUW Bogusława Nerca. W skład zespołu weszli: wójtowie, przedstawiciele wojewody, Związku Międzygminnego Kampinos, Państwowej Straży Pożarnej i KPN. Zadaniem zespołu jest określenie zakresu najpilniejszych prac, które poprawią sytuację w gminach parku narodowego i otuliny. Zespół spotkał się 24 sierpnia w Leoncinie oraz 2 i 12 września w Czosnowie, a 28 września ponownie w Urzędzie Wojewódzkim, gdzie podsumowano dotychczasowe ustalenia co do zakresu prac i możliwości ich sfinansowania. Wojewoda uznał za prawny obowiązek konserwacji i utrzymania urządzeń melioracyjnych w Kampinoskim Parku Narodowym przez WZMiUW. Kanały melioracyjne łącznie z Łasicą są pochodzenia antropogenne, czyli urządzeniami strictly melioracyjnymi.

M. Markowski

Delegacja z Indiana Dunes

Od 28 sierpnia do 12 września Kampinoski Park Narodowy gościł dwuosobową delegację z Indiana Dunes National Lakeshore z USA. Wizyta odbyła się w ramach nawiązanej w 1998 r. współpracy parków siostrzanych. Przyjechali Constantine Dillon – nowy dyrektor Indiana Dunes National Lakeshore (na stanowisku od 2007 r.) i Brenda Waters – zastępca dyrektora ds. zasobów naturalnych. Dyrektor Dillon zastąpił dyrektora Dale'a Eng-

quista, który był wielkim przyjacielem Polski, inicjatorem współpracy z KPN i żarliwym jej orędownikiem.

Swój pobyt w Polsce goście rozpoczęli od wizyty w Ministerstwie Środowiska, gdzie zostali oficjalnie przywitani przez dyrektora Departamentu Ochrony Przyrody Agnieszkę Dalbiak, oraz w Ambasadzie USA, gdzie spotkali się z zastępcą radcy ds. polityczno-ekonomicznych Johnem P. Schuttem.

W czasie dwutygodniowego pobytu staraliśmy się w miarę szczegółowo zaprezentować gościom z USA nasz park. Umożliwiły to specjalnie przygotowane prelekcje i multimedialne prezentacje na temat parku, ze szczególnym uwzględ-

nieniem fauny i flory, ochrony przyrody, turystycznego udostępniania, jego wartości kulturowych i historycznych. Uzupełnieniem były wizyty w najciekawszych obiektach parku – Centrum Edukacji w Izabelinie, Ośrodku Dydaktyczno-Muzealnym w Granicy, Stacji Bazowej Zintegrowanego Monitoringu Środowiska Przyrodniczego Kampinos,

Ośrodki Hodowli Żubrów w Smardzewicach. Zorganizowano też trzydniowy wyjazd studyjny do Biebrzańskiego i Białowieskiego Parku Narodowego w celu pokazania różnorodności polskich parków narodowych.

Obok zagadnień czysto przyrodniczych program wizyty obejmował też zwiedzanie miejsc ważnych pod względem historycznym i kulturowym na terenie parku i poza nim, jak Muzeum – Miejsce Pamięci Palmiry, Muzeum Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli, Stare Miasto i Muzeum Powstania Warszawskiego w Warszawie, katedra, starówka i Muzeum Secesji w Płocku czy Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

Tak się złożyło, że w okresie pobytu dyrektora Dillona i jego zastępcy Brendy Waters wypadła Dzień Otwarty Kampinoskiego Parku Narodowego. Stwarzało to znakomitą okazję do zaprezentowania amerykańskiego parku narodowego wszystkim odwiedzającym w tym dniu nasz park. Dyrektor Dillon był bardzo zadowolony z możliwości wystąpienia i pokazania prezentacji multimedialnej o Indiana Dunes National Lakeshore nie tylko polskim służbom ochrony przyrody, ale też wielu miłośnikom Kampinoskiego Parku Narodowego. Przez cały Dzień Otwarty goście z USA towarzyszyli nam i aktywnie uczestniczyli we wszystkich punktach programu, m.in. wspólnie z dyrektorem KPN Jerzym Misiakiem otworzyli wystawę fotograficzną „Mieszkańcy Puszczy Kampinoskiej”.

Dyrektor Constantine Dillon gościł w KPN krócej niż jego zastępca ds. naturalnych zasobów. Po wyjeździe dyrektora Brenda Waters wzięła udział w specjalnie przygotowanym seminarium, na którym omawiano tematykę głównych projektów badawczych w KPN (m.in. zwalczanie gatunków obcych, renaturyzacja stosunków wodnych, ochrona czynna ekosystemów). Brenda przedstawiła sposoby walki z inwazyjnymi gatunkami obcymi roślin na terenie Indiana Dunes, m.in. kontrolowane wypalanie i stosowanie herbicydów.

W czasie spotkań dyskutowano na temat problemów, z jakimi borykają się

oba parki, oraz wymieniano doświadczenia dotyczące ich rozwiązywania. Niewykluczone, że w przyszłości posłużą one do powstania interesujących międzynarodowych projektów badawczych.

E. Siatecka

Sprzątanie świata 2011

W Międzynarodowym Roku Lasów „Sprzątanie świata” odbywało się pod hasłem „Lasy to życie – chrońmy je”. W ramach akcji przez siedem dni września zbierano śmieci też w Kampinoskim Parku Narodowym. Pod lupę wzięto przede wszystkim miejsca szczególnie mocno zaśmiecanie, a więc szlaki turystyczne, pobocza dróg i parkingi. W naszym parku corocznie w akcji „Sprzątanie świata” bierze udział grubo ponad tysiąc wolontariuszy. Głównie jest to młodzież ze szkół warszawskich i położonych w otulinie parku. W tym roku akcja zgromadziła 1050 wolontariuszy, a jej efektem było posprzątanie ok. 290 ha parku. Łącznie zebrano ponad 7 kontenerów śmieci.

Wśród sprzątających byli m.in. pracownicy Ambasady Brytyjskiej w Polsce z ambasadorem Robinem Barnettem na czele, którzy po złożeniu kwiatów i zapaleniu zniczy na cmentarzu w Palmirach posprzątali teren parku wzdłuż drogi od cmentarza do polany Pocięcha. Po raz kolejny pod patronatem burmistrza dzielnicy Bielany m. st. Warszawy Rafała Miastkowskiego uczniowie szkół bielańskich sprząтали szlaki turystyczne prowadzące z Dziekanowa do Opalenia i z Lasek do Opalenia. Po sprzątnięciu odbył Bielański Piknik Ekologiczny na Polanie Opaleń z konkursem wiedzy o Puszczy Kampinoskiej. Tradycyjnie w akcji udział wzięli podchorążowie Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego w Warszawie oraz Fundacja „Nasza Ziemia”, tym razem z wolontariuszami z firmy Levi Strauss Poland. W sprzątnięciu parku uczestniczyła również stołeczna grupa wojewódzka Międzynarodowego Stowarzyszenia Policji IPA wraz z pracownikami Banku Ochrony Środowiska. Jak zawsze najliczniejszy

był udział młodzieży szkolnej – ogółem z 15 szkół oraz harcerze ze Szczepu 158 w Łomiankach.

Wszystkim uczestnikom akcji serdecznie dziękujemy. Oprócz wymierzonych efektów w postaci oczyszczania ze śmieci terenu Kampinoskiego Parku Narodowego, corocznie „Sprzątanie świata” wnosi ważne wartości do programu edukacji ekologicznej społeczeństwa, bowiem uświadamia wszystkim, że lepiej wyrzucać pojedyncze śmieci do kosza, niż później sprzątać ich całe mnóstwo.

Andrzej Otręba

Park mieszkańcom

5 września w Łomiankach otwarto na wolnym powietrzu wystawę fotografii „Pół wieku Kampinoskiego Parku Narodowego”, na którą złożyły się zdjęcia Grzegorza Okołowa, Tomasza Hryniewickiego, Andrzeja Mickiewicza, Romana Kobendzy, Anny Dobrowolskiej i Jana Bobera. Na uroczystości obecni byli m.in. poseł na Sejm Alicja Olechowska, prezes Mazowieckiego Banku Spółdzielczego Halina Choroś, burmistrz Łomianek Tomasz Dąbrowski, dyrektor KPN Jerzy Misiak i Brenda Naters, zastępca dyrektora ds. zasobów naturalnych z Indiana Dunes National Lakeshore, która przebywała w naszym parku z wizytą.

Stelaże ze zdjęciami ustawiono wzdłuż ul. Warszawskiej, na odcinku od Integracyjnego Centrum Dydaktyczno Sportowego do siedziby Urzędu Miejskiego. Wystawę można było oglądać do 3 października.

MK

Jubileusz Muzeum Kolei Wąskotorowej w Sochaczewie

10 września Muzeum Kolei Wąskotorowej w Sochaczewie zaprosiło w swoje progi wielu gości na uroczystość z okazji 25. rocznicy utworzenia. Obchodzony Jubileusz stanowił znaczące wydarzenie w historii Muzeum i ważne święto placówki kulturalnej

o niekwestionowanym dorobku, wyjątkowo zasłużonej dla polskiego kolejnictwa i popularyzacji wiedzy o nieco zapomnianych kolejkach wąskotorowych. Wśród gości zaproszonych na jubileusz był dyrektor Kampinoskiego Parku Narodowego Jerzy Misiak.

Wszystko zaczęło się 1 grudnia 1984 roku, kiedy Sejmikowa Kolej Wąskotorowa w Sochaczewie została przejęta przez Muzeum Kolejnictwa w Warszawie i stała się jego Oddziałem, przyjmując nazwę Muzeum Kolei Wąskotorowej. Przez 25 lat Muzeum systematycznie gromadziło zbiory, stając się placówką posiadającą największą kolekcję taboru wąskotorowego w Europie. Obecnie liczy ona 225 unikalnych jednostek pochodzących z różnych regionów Polski, z czego 135 jest eksponowanych. Równie ważnym osiągnięciem Muzeum jest zbiór znacznej liczby pamiątek i drobnego sprzętu kolejowego, prezentowany w salach wystawowych. Wartość samą w sobie, o dużych walorach edukacyjnych, ma kursujący pociąg „Retro” na trasie Sochaczew – Wilcze Tułowskie. Organizowane przez Muzeum wycieczki są bardzo ciekawą propozycją spędzenia niemal całego dnia w Kampinoskim Parku Narodowym. Możliwość dotarcia zabytkowym pociągiem na skraj Puszczy Kampinoskiej od początku jest dużą atrakcją turystyczną regionu.

AL

Pielgrzymka leśników

17 września odbyła się Jubileuszowa XV Ogólnopolska Pielgrzymka Leśników na Jasną Górę. W Międzynarodowym Roku Lasów pielgrzymom towarzyszyło hasło „Lasy dla ludzi”. Mszę koncelebrował nuncjusz apostolski w Polsce arcybiskup Celestino Migliore z udziałem krajowego duszpasterza leśników biskupa Edwarda Janiaka i regionalnych duszpasterzy. Podczas pielgrzymki w klasztorze uroczyste odsłonięto sgrafitto przedstawiające Ojca Świętego Jana Pawła II. Fresk ufundowały Lasy Państwowe, zdołał Jasnogórski Wieczernik. W pielgrzymce udział wzięła kilkuosobowa delegacja z Kampinoskiego Parku Narodowego z dyrektorem Jerzym Misiakiem na czele.

MK

Obce gatunki – passé

19 września odbyło się ostatnie szkolenie zawodowe pracowników Kampinoskiego Parku Narodowego w ramach projektu „Budowa wspólnej platformy wymiany informacji i systemu szkoleń zawodowych w parkach narodowych”. Tym razem nosiło ono tytuł „Inwazje biologiczne obcych gatunków: przyczyny, skutki, rozwiązania”. Prowadzili je dr Wojciech Solarz z Zakładu Ochrony Ekosystemów Instytutu Ochrony Przyrody PAN, mgr Anna Otręba z Działu Nauki i Monitoringu Przyrody KPN i mgr inż. Wojciech Nikonowicz, podleśniczy w obwodzie ochronnym Rózin. Celem szkolenia było zaktualizowanie i usystematyzowanie wiedzy na temat gatunków obcych, zwłaszcza inwazyjnych, oraz poznanie przyczyn i skutków inwazji biologicznych oraz metod zapobiegania im. Oprócz części teoretycznej, na której poruszona została problematyka inwazji w skali kraju, kontynentu i globu, odbyła się także część praktyczna na terenie obwodu ochronnego Rózin, gdzie pracownicy mieli okazję zapoznać się z wynikami badań nad inwazją czeremchy amerykańskiej i metodami zwalczania inwa-

zyjnych gatunków drzew (czeremchy amerykańskiej, dębu czerwonego, robinii akacjowej).

W czasie dyskusji podniesiono m.in. kwestię niskiego poziomu wiedzy społeczeństwa o inwazjach biologicznych, podając przykład północnoamerykańskiego dębu czerwonego, który widnieje na emitowanych przez Narodowy Bank Polski monetach groszowych. Dostrzegając konieczność długofalowych działań kontrolnych, uczestnicy szkolenia podkreślali potencjalną trudność, jaką może stanowić zapewnianie stałych funduszy na tego typu programy. Gwarancje finansowania są w tym przypadku konieczne, ponieważ zaprzestanie działań kontrolnych przed osiągnięciem założonego celu (eliminacji obcego gatunku) oznaczałoby de facto zmarnowanie funduszy i wysiłku poświęconego na ten cel w latach poprzednich.

Temat inwazji biologicznych bez wątpienia powinien być podejmowany w parkach narodowych, gdyż obszary te nie są wolne od gatunków obcych, jak i dlatego, że mają one bardzo duży i nie w pełni jeszcze wykorzystywany potencjał w zakresie edukacji ekologicznej. Zagadnienie to jest szczególnie aktualne w Kampinoskim Parku Narodowym ze względu na znaczne przekształcenie środowiska na części jego obszaru i wzrastającą antropopresję w strefie ochronnej. Jako że głównym zadaniem parków narodowych jest ochrona najcenniejszych elementów przyrody, priorytetem powinny być działania mające na celu zarówno zapobieganie nowym introdukcjom obcych gatunków, jak i kontrola gatunków wprowadzonych w przeszłości, które stanowią największe zagrożenie dla lokalnego środowiska przyrodniczego.

Stwierdzono, że niezbędna jest wymiana informacji pomiędzy instytucjami (parkami narodowymi, regionalnymi dyrekcjami ochrony środowiska, organizacjami pozarządowymi), które podejmują działania nad ograniczeniem inwazji. Jest to tym bardziej istotne, że nie ma prostej recepty czy sprawdzonych sposobów na zwalczanie gatunków inwazyjnych w polskich warunkach. Pewne jest natomiast, że zwalczanie wymaga konsekwencji.

A. Kęłłowska

Porozumienie o współpracy

20 września Kampinoski Park Narodowy zawarł porozumienie z Akademią Wychowania Fizycznego J. Piłsudskiego w Warszawie. Dokument określa zasady współpracy, które obejmują m.in. wspólne prowadzenie badań i powoływanie zespołów zadaniowych, wzajemny udział w konferencjach, sympozjach i seminariach naukowych, organizację praktyk studentów na terenie parku. Pod porozumieniem podpisy złożyli: rektor Akademii Wychowania Fizycznego prof. dr hab. Alicja Przyłuska-Fischer oraz dyrektor KPN mgr inż. Jerzy Misiak.

MK

Wycieczka

W dniach 21-25 września po raz dziesiąty pracownicy Kampinoskiego Parku Narodowego wzięli udział w wyjeździe szkoleniowo-turystycznym. Tym razem celem wyjazdu był Park Narodowy „Bory Tucholskie” i Słowiński Park Narodowy, a w drodze powrotnej Toruń, największa atrakcja turystyczna Kujaw.

Park Narodowy „Bory Tucholskie” położony jest w województwie pomorskim, obejmując zaledwie skrawek wielkiego kompleksu leśnego o tej samej nazwie. Chroni cenną przyrodę i piękne krajobrazy będące dziedzictwem ostatniego zlodowacenia bałtyckiego. Jest stosunkowo młodym parkiem – został utworzony 1 lipca 1996 r.

i należy do najmniejszych w Polsce – 4613,04 ha. Obszar ten w ponad 85% zajmują lasy (w przeważającej mierze sosnowe), w 11,5% wody, natomiast ok. 3% ekosystemy nieleśne. Wśród przyrodników panuje opinia, że obecna powierzchnia jest zbyt mała. Na terenie parku występuje 21 jezior i wiele gatunków rzadkich rośliny. Imponująco przedstawia się także świat zwierząt, w szczególności ptaków.

Również w granicach województwa pomorskiego leży Słowiński Park Narodowy. Został utworzony w 1967 r. jako jedenasty w Polsce. Ze względu na zajmowaną powierzchnię – 32 744 ha, w tym 21 572 ha części lądowej oraz 11 171 ha wód przybrzeżnych Morza Bałtyckiego – znajduje się w grupie największych obiektów przyrodniczych tej rangi. Powstał dla ochrony jezior przymorskich, bagien, torfowisk, łąk, nadmorskich borów bażynowych i unikatowych w skali Europy wydm wędrownych, których wysokość przekracza 40 m. Swoją nazwę zawdzięcza Słowińcom – rdzennym mieszkańcom tych ziem, spokrewnionym z Kaszubami. Na terenie parku występuje dużo rzadkich gatunków roślin – rodzajów niektórych z nich sięga okresu zlodowaceń. Wyjątkowo bogaty jest świat ptaków, najliczniej obserwowane są gatunki wodne i błotne. W 1977 r. zyskał status Światowego Rezerwatu Biosfery.

Program wycieczki był bardzo atrakcyjny. Pierwszego dnia serdeczną gościnnością urzekł Park Narodowy „Bory Tucholskie”. Powitał nas jego dyrektor Janusz Kochanowski, który bardzo interesująco opowiedział nam o Borach Tucholskich oraz barwnie

i ciekawie przedstawił problematykę parku. Następnie przy ognisku odbyło się spotkanie integracyjne z pracownikami Parku Narodowego „Bory Tucholskie”, na którym poczęstowano nas przysmakami regionu – wędzoną sielawą. Drugiego dnia udaliśmy się na wycieczkę terenową podzieleni na dwie grupy. Pierwsza pod opieką pracowników parku wyruszyła na wycieczkę rowerową (co poniektórzy mieli możliwość wypróbować nawet rower elektryczny, który wzbudził ogólne zainteresowanie i był źródłem wielu śmiesznych sytuacji), druga pomaszerowała pieszo przez oświetlony promieniami jesiennego słońca bór sosnowy. Na trasie wędrowki spotkała nas miła niespodzianka – pływaniakami po jeziorze Ostrowite oraz przepyszne ciacho z kawą lub herbatą. Po południu wyruszyliśmy w drogę do Słowińskiego Parku Narodowego, gdzie po dniu pełnym wrażeń udaliśmy się na spoczynek (mniej zmęczeni pobiegli jeszcze na wieczorne spotkanie z morzem).

Rano podążyliśmy do Dyrekcji Słowińskiego Parku Narodowego w Smołdzinie, gdzie powitała nas pani dyrektor Katarzyna Woźniak z pracownikami. Z prawdziwym zainteresowaniem zwiedziliśmy muzeum przyrodnicze w Smołdzinie oraz wieżę widokową Rowokół, na którą wspinaczka zapewniła mocne wrażenia (schody poprowadzone są pod kątem 70°). Rekompensatą za trudy były widoki – ze szczytu rozpościera się rozległa panorama na okolicę. Później odwiedziliśmy jeszcze poldery Kosiny i malowniczo położone nieopodal jeziora Łebsko Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach, choć tak naprawdę jest to skansen założony w 1963 r., który rozciąga się na powierzchni ok. 8 ha. Prezentuje typowe dla regionu chaty ryglowe (drewno i glina) z różnymi ekspozycjami (dom mieszkalny, akcesoria rybackie, warsztat cieśli). Prócz chałup są tu obórki, stodoły, studnie, piece chlebowe, magazyny itd., czyli obiekty kultury materialnej Słowińców z przełomu XIX i XX w. Wieczorem odbyło się spotkanie integracyjne z pracownikami SPN. Zabawa była wyjątkowo udana i zaowocowała nowymi znajomościami.

Następnego dnia udaliśmy się na wycieczkę na ruchome wydmy. Najpierw płynęliśmy statkiem wycieczkowym po jeziorze Łeba-Rąbka, który dowiózł nas do wyrzutni rakiet Łeba-Rąbka, gdzie pod fachowym okiem przewodnika odbyliśmy ciekawą lekcję historii. Podczas II wojny światowej w Rąbce znajdował się niemiecki poligon doświadczalny, na którym testowano rakiety przeciwlotnicze Rheintochter („Córy Renu”) i rakiety balistyczne Rheinbote („Posłaniec Renu”). W Muzeum Wyrzutnia obejrzelśmy m.in. bunkier dowodzenia, fragmenty rakiet i wystawę militarną. Potem dzielnie pomaszzerowaliśmy ku ruchomym wydmom, największej atrakcji parku. Po zachwyceniu się ich pięknem i zażyciu słonecznej kąpielii (był też śmiałek, który zażył kąpeli morskiej) oraz usilnym wypatrywaniu morświnów i fok na plaży ruszyliśmy do Łeby – miejsca naszego zakwaterowania. Co bardziej dzielni (choć nóżki bolały) wybrali pieszą wędrówkę plażą, mniej wytrzymali część trasy przepłynęli statkiem wycieczkowym.

Z żalem opuszczaliśmy piękną krainę wody, wiatru i piasku. Przed nami wstęga szosy, ale na trasie pozostała jeszcze jedna atrakcja – zwiedzanie Torunia, miasta trzystu zabytków, kojarzonego głównie z Mikołajem Kopernikiem. Podwaliny potęgi Toruń zawdzięcza zakonowi krzyżackiemu, który dbał o rozwój swych włości. Do czasów niszczących najazdów szwedzkich bogactwem i wielkością ustępował tylko Gdańskowi. Z racji wartości

historycznej w 1997 r. wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO. Pod opieką pani przewodnik zwiedziliśmy m.in. Katedrę Świętych Janów, Rynek Staromiejski, Krzywą Wieżę i Bramę Żeglarską. Na koniec zakupiliśmy słynne na całym świecie toruńskie pierniki.

Dzięki kompetencji oraz wielkiej gościnności i serdeczności dyrektorów i pracowników odwiedzanych parków narodowych uczestnicy wyjazdu mogli poznać najpiękniejsze zakątki kraju, a także w pełni zrozumieć złożoną i niezwykle ciekawą problematykę społeczno-kulturową i przyrodniczą tych terenów. W jubileuszowym wyjeździe wzięło udział 41 osób. Wszyscy wrócili zadowoleni, wypoczęci i bogatsi o nowe doświadczenia zawodowe.

U. Zadura

Galowy koncert

25 września w sali widowiskowej Centrum Edukacji KPN w Izabelinie odbył się koncert galowy zamykający VII letnią edycję Festiwalu Muzycznego „W krainie Chopina”. Utwory genialnego kompozytora, m.in. ballada G-moll op.23, walc As-dur op.34 i etiuda As-dur op.10 w interpretacji pianistki Moniki Quinn, złożyły się na pierwszą część koncertu. W drugiej części soliści Polskiego Baletu Narodowego wykonali fragmenty przedstawienia C. Debussyego *Popołudnie fauna* w choreografii Jacka Tyskiego. Festiwal należy do największych i naj-

bardziej prestiżowych wydarzeń artystycznych na Mazowszu. Stał się swoistym znakiem rozpoznawczym gmin naszego regionu – Krainy Chopina. W ramach VII festiwalu odbyło się ogółem 18 koncertów z udziałem najwybitniejszych solistów i zespołów. Organizatorami koncertu galowego byli: Towarzystwo Muzyczne im. Kazimierza Wilkomirskiego, wójt gminy Izabelin i dyrektor Kampinoskiego Parku Narodowego.

MK

Posiedzenie Rady Naukowej

28 września odbyło się drugie w bieżącym roku posiedzenie Rady Naukowej Parku. Poświęcone było w głównej mierze zaopiniowaniu zadań ochronnych KPN na przeszły rok oraz projektowi Planu ochrony parku na lata 2012-31. Istotnym punktem porządku obrad było także omówienie zagadnień planistycznych, w tym projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Sieraków, projektu zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Czosnów oraz koncepcji projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu gminy Łomianki (ul. Lotników Alianckich). Członkom Rady przekazano również informacje dotyczące planowanej kontynuacji reintrodukcji rysia oraz sytuacji hydrologicznej w parku i otulinie po obfitych opadach.

J. Danyłow

Rocznicowe uroczystości

Sierpień i wrzesień to miesiące szczególne w historii Polski i dziejach Puszczy Kampinoskiej. Każdego roku o tej porze na terenie parku i w jego pobliżu odbywa się wiele uroczystości patriotyczno-religijnych. Są one wyrazem szacunku dla bohaterów, którzy oddali swoje życie za Ojczyznę. Ich organizatorami są zwykle miejscowe samorządy, stowarzyszenia kombatanckie, parafie, szkoły i organizacje społeczne. Kampinoski Park Narodowy również angażuje się w przygotowanie wielu

z nich, we wszystkich zawsze biorą udział jego pracownicy. Najważniejsze obchody w tym roku odbyły się:

- 15 sierpnia w kościele św. Jana Chrzciciela w Lesznie – msza dziękczynna z okazji rocznicy Bitwy Warszawskiej 1920 r.;

- 21 sierpnia przy pomniku Niepodległej Rzeczypospolitej Kampinoskiej w Wierszach – uroczystość upamiętniająca heroiczną walkę żołnierzy Armii Krajowej z „Grupy Kampinos” w 1944 r. Po nabożeństwie złożono wieńce i wiązanki kwiatów na pobliskim cmentarzu partyzanckim;

- 28 sierpnia przy pomniku ku czci walczących i poległych w II wojnie światowej w Truskawiu – uroczystość z okazji 67. rocznicy zwycięskiej bitwy o Truskaw z oddziałami RONA w dniu 2 IX 1944 r.;

- 4 września przy Krzyżu „Jerzyków” we wsi Pocięcha – doroczna uroczystość upamiętniająca walki, jakie w tym rejonie toczyły Powstańcze Oddziały Specjalne „Jerzyki” w 1944 r. oraz przy kamieniu Ułanów Jazłowieckich w uroczysku Nadłuże – uroczystość upamiętniająca brawurową szarżę szwadronów 14. Pułku Ułanów Jazłowieckich pod Wólką Węglową w dniu 19 IX 1939 r.;

- 10 września na cmentarzu wojakowym w Kielpinie – uroczystość upamiętniająca bój o Łomianki we wrześniu 1939 r. z rekonstrukcją „Bitwy pod Łomiankami 1939” w wykonaniu wolontariuszy Fundacji Polonia Militaris;

- 15 września na cmentarzu wojennym w Granicy – msza w intencji żołnierzy poległych na terenie Puszczy Kampinoskiej we wrześniu 1939 r., m.in. z 7. Pułku Strzelców Konnych Wielkopolskich;

- 17 września na cmentarzu wojennym w Laskach – msza w intencji żołnierzy Wojska Polskiego poległych w okolicy Izabelina, Sierakowa i Lasek we wrześniu 1939 r.;

- 25 września w Budach Zosińskich – uroczystość z okazji 67. rocznicy bitwy pod Jaktorowem z udziałem prezydenta RP Bronisława Komorowskiego.

Serwis informacyjny

- 27 lipca Kampinoski Park Narodowy gościł dwie grupy z zagranicznych uczelni. Odwiedzili nas studenci i wykładowcy z Wydziału Łowiectwa Irkuckiej Państwowej Szkoły Rolniczej oraz studenci Wydziału Leśnego i Ochrony Przyrody Uniwersytetu w Malezji. Goście przebywali w Polsce na zaproszenie Wydziału Leśnego SGGW. Do KPN przybyli w celu zapoznania się z polskim systemem ochrony przyrody. Po zwiedzeniu ekspozycji stałej w Centrum Edukacji KPN w Izabelinie goście obejrzeli prezentacje multimedialne o parku oraz o prowadzonych na terenie Puszczy Kampinoskiej reintrodukcjach zwierząt. Następnie pojechano do Obrębu Ochronnego Kromnów, gdzie pokazano uszkodzenia w drzewostanach wyrządzone przez zwierzynę płową (zwłaszcza łosie) oraz ślady i efekty działalności bobrów.

- Tegoroczny 111. Zjazd Polskiego Towarzystwa Leśnego gościł w murach Instytutu Badawczego Leśnictwa. Trzydniowe (8–10 września) spotkanie odbywało się pod hasłem „Lasy Polski, Europy i świata”. Zjazd zorganizował warszawski oddział Towarzystwa przy wsparciu RDLP w Warszawie i IBL. Wśród gości zaproszonych na zjazd był dyrektor Kampinoskiego Parku Narodowego Jerzy Misiak.

- 17 września Kampinoski Park Narodowy wziął udział w Pikniku Europejskim zorganizowanym przez gminę Izabelin. Nasze stoisko odwiedziło tego dnia bardzo dużo osób. Prezentowaliśmy na nim wydawnictwa parku oraz książki poświęcone polskiej przyrodzie.

- W ramach XV Festiwalu Nauki 17 i 18 września odbyły się weekendowe spotkania z przyrodą Kampinoskiego Parku Narodowego. Ponadto od 20 do 23 września pracownicy Centrum Edukacji Kampinoskiego Parku Narodowego

w Izabelinie przeprowadzili cykl lekcji festiwalowych dla dzieci i młodzieży, których tematem był „Las” i „Grzyby”. W programie zajęć było też zwiedzanie wystawy czasowej, ekspozycji stałej „Przyroda i historia Puszczy Kampinoskiej” oraz wycieczka terenowa.

- 20 września dyrektor KPN Jerzy Misiak uczestniczył w koncercie jubileuszowym z okazji 20. rocznicy niemiecko-polskiej współpracy wojskowej. W Centrum Konferencyjnym Wojska Polskiego wystąpiły: I Muzyczny Korpus Obrony Meklemburgii i Orkiestra Reprezentacyjnej Wojska Polskiego im. gen. Józefa Wybickiego.

- 23 września na pl. Marszałka Józefa Piłsudskiego odbyła się przysięga podchorążych Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego. Po przysiędze złożone zostały kwiaty przed Grobem Nieznanego Żołnierza oraz odbyła się uroczysta defilada. W uroczystości uczestniczyła Małgorzata Mickiewicz, zastępca dyrektora KPN.

- Dwukrotnie we wrześniu dyrektor KPN Jerzy Misiak uczestniczył w uroczystościach nadania wybitnym osobom tytułów doktora honoris causa. 15 września wziął udział w uroczystości nadania tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego kardynałowi Peterowi Erdo, arcybiskupowi Esztergomu-Budapesztu i Prymasowi Węgier. 20 września – w uroczystości nadania godności doktora honoris causa Wojskowej Akademii Technicznej im. Jarosława Dąbrowskiego prof. Jerzemu Buzkowi, wybitnemu naukowcowi (ponad 200 publikacji, 3 patenty, liczne opracowania badawcze i projektowe) i działaczowi państwowemu (w latach 1997-2001 prezes Rady Ministrów, od 2004 r. europoseł, od 2009 r. przewodniczący Parlamentu Europejskiego).

